

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
Навчально-науковий інститут державного управління
Кафедра державного управління і місцевого самоврядування

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня магістра

студентки Чекурди Яни Олександрівни

академічної групи 281м-21з-5 ІДУ

спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

на тему: «Роль громадських організацій у реалізації проектів місцевого розвитку»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	Чикаренко І.А.			
розділів:				

Рецензент:				
------------	--	--	--	--

Нормоконтролер:	Вишнеvsька О.В.			
-----------------	-----------------	--	--	--

Дніпро
2022

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка кваліфікаційної роботи магістра на тему «Роль громадських організацій у реалізації проектів місцевого розвитку».

60 с., 2 табл., 2 рис., 34 джерела.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО, ДЕРЖАВНА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА, НЕДЕРЖАВНІ (НЕУРЯДОВІ) ОРГАНІЗАЦІЇ, ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ, СОЦІАЛЬНЕ ЗАМОВЛЕННЯ, СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО, ПРОЕКТИ МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ, МЕХАНІЗМИ СПІВПРАЦІ

Об'єкт дослідження – розвиток громадянського суспільства в Україні.

Предметом дослідження є обґрунтування ролі громадських організацій та визначення механізмів їх співпраці з органами місцевого самоврядування в умовах воєнного стану та в процесі реалізації проектів місцевого розвитку у повоєнні часи.

Мета магістерської роботи полягає в обґрунтуванні шляхів підвищення ефективності діяльності громадських організацій у співпраці з органами місцевого самоврядування на основі європейського та вітчизняного досвіду соціального партнерства.

У першому розділі досліджуються роль громадських організацій у розвитку громадянського суспільства в Україні, у процесах євроінтеграції нашої країни, питання соціального партнерства як передумови відновлення та розвитку України у повоєнний час.

У другому розділі на основі аналізу вітчизняного довоєнного досвіду реалізації програм соціального партнерства доведено, що громадські організації є важливим елементом існування й розвитку демократичного суспільства та сформульовано пропозиції щодо розвитку механізмів співпраці громадських організацій з органами місцевого самоврядування

Рекомендації та пропозиції, надані в роботі, можуть застосовуватися для підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування на основі співучасті з громадськими організаціями та у формі соціального партнерства.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1	
РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РОЗВИТКУ	
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ШЛЯХУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	
УКРАЇНИ	7
1.1. Роль громадських організацій у розвитку громадянського	
суспільства в Україні	7
1.2. Роль громадських організацій у процесах євроінтеграції України.....	17
1.3. Соціальне партнерство як передумова відновлення та розвитку	
України у повоєнний час.....	25
РОЗДІЛ 2	
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СПІВПРАЦІ ГРОМАДСЬКИХ	
ОРГАНІЗАЦІЙ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	
2.1. Вітчизняний довоєнний досвід реалізації програм соціального	
партнерства	32
2.2. Громадські організації як важливий елемент існування й розвитку	
демократичного суспільства.....	36
2.3. Пропозиції щодо розвитку механізмів співпраці громадських	
організацій з органами місцевого самоврядування	45
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61
ДОДАТКИ	65

ВСТУП

Актуальність проблеми підвищення ефективності діяльності органів публічного управління із забезпечення місцевого соціально-економічного розвитку зумовлена поширеними сьогодні у світі тенденціями та концепціями. Стратегічний вибір України у бік демократичного суспільства полягає у тому, що громадянське суспільство не має альтернативи, оскільки цей суспільний устрій у найбільшій мірі відповідає людській природі. З погляду громадянського суспільства, політична воля спирається на широке використання громадянами своїх соціальних і громадянських свобод і на існування в країні глибоко укорінених демократичних цінностей і впевненості у своїх силах, що багатократно зростають під час героїчного протистояння українців збройній агресії РФ. Демократичні цінності стають сильніше в тому випадку, коли люди можуть робити вільний вибір і добровільно брати на себе відповідальність на основі своїх соціальних і громадянських пріоритетів. Світовий досвід свідчить, що демократія досягає розквіту саме в тих країнах, де закон ефективно захищає право громадян вступати в асоціації в ім'я загальних громадянських цілей і формувати групи (громадські організації), що відбивають їхні загальні думки, цінності й інтереси.

Під час збройного протистояння України зовнішній агресії з боку РФ проблема формування національної свідомості, громадянських почуттів сьогодні є передумовою для створення та розвитку мережі громадських організацій, тому що життєздатна мережа місцевих добровільних організацій створює соціальний капітал – громадянські цінності, навички й знання – необхідний для консолідації демократії.

Значно загострилися під час протистояння України збройній агресії проблеми розвитку громадських (неурядових) організацій в Україні. Дослідження специфіки їх діяльності та співробітництва з органами державної влади та місцевих рад, їх спроможності розробляти нові ідеї та механізми їх реалізації, брати участь у формуванні державної політики, впливати на

громадську думку тощо – дозволить більш ефективно вирішувати проблеми та перешкоди на шляху розвитку такого важливого інституту громадянського суспільства.

Розгалужена система недержавних громадських організацій і рухів є необхідною умовою демократії, одним із загальноприйнятих і найбільш поширених критеріїв, за допомогою якого виникає можливість громадян брати реальну участь в управлінні, у вирішенні як державних, так і громадських справ. Суспільство не може бути демократичним, якщо воно позбавлене таких можливостей. Тільки створюючи сприятливі умови для розкриття творчого потенціалу громадян і подолання їх соціальної інертності, суспільство отримує спроможність до саморозвитку шляхом участі народу в процесі демократизації. Одним із елементів, що складає основу громадянської активності, є прагнення певної групи населення задовольнити свої спільні інтереси. До таких груп і відносяться громадські організації, чим і обумовлена актуальність даного магістерського дослідження.

Об'єктом дослідження магістерської роботи є розвиток громадянського суспільства в Україні.

Предметом дослідження є обґрунтування ролі громадських організацій та визначення механізмів їх співпраці з органами місцевого самоврядування в умовах воєнного стану та в процесі реалізації проектів місцевого розвитку у повоєнні часи.

Мета магістерської роботи полягає в обґрунтуванні шляхів підвищення ефективності діяльності громадських організацій у співпраці з органами місцевого самоврядування на основі європейського та вітчизняного досвіду соціального партнерства.

Охарактеризуємо завдання дослідження:

- дослідити роль громадських організацій у розвитку громадянського суспільства;
- вивчити європейський досвід діяльності громадських організацій з реалізації державної інноваційної політики;

- розглянути соціальне партнерство як специфічний вид громадських відносин та проаналізувати досвід реалізації міських програм соціального партнерства;
- охарактеризувати роль громадських організацій у реалізації проектів соціального захисту, зокрема під час воєнного стану в країні;
- обґрунтувати механізми співпраці громадських організацій та органів місцевого самоврядування у реалізації проектів місцевого розвитку, зокрема, на основі програм соціального партнерства.

При написанні магістерської роботи було використано різноманітні методи проведення досліджень, зокрема, системний аналіз. Для з'ясування технології та механізмів співпраці громадських організацій та органів місцевого самоврядування у реалізації проектів місцевого розвитку, зокрема, у соціальній сфері, застосовано методи опитування, експертної оцінки, аналітичні та статистичні методи.

Результати магістерського дослідження можуть бути використані органами публічного управління (органами місцевого самоврядування) під час вдосконалення діяльності з реалізації стратегій, програм та проектів повоєнного відновлення та розвитку на основі співучасті з громадськими організаціями та у формі соціального партнерства.

РОЗДІЛ 1

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ШЛЯХУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

1.1. Роль громадських організацій у розвитку громадянського суспільства в Україні

Актуальність проблеми підвищення ефективності діяльності органів публічного управління із забезпечення місцевого соціально-економічного розвитку зумовлена тенденціями та концепціями, поширеними сьогодні у світі. У західній системі гуманістичних цінностей вже міцно усталилося переконання, що громадянське суспільство не має альтернативи, оскільки саме такий спосіб облаштування суспільства у найбільшій мірі відповідає людській природі [2]. «З погляду громадянського суспільства, політична воля спирається на широке використання громадянами своїх соціальних і громадянських свобод і на існування в країні глибоко укорінених демократичних цінностей і впевненості у своїх силах. Дані цінності стають сильні в тому випадку, якщо люди можуть робити вільний вибір і добровільно брати на себе відповідальність на основі своїх соціальних і громадянських пріоритетів. Демократія досягає розквіту в тих країнах, де закон ефективно захищає право громадян вступати в асоціації в ім'я загальних громадянських цілей і формувати групи, що відбивають їхні загальні думки, цінності й інтереси» [16]. Ці положення були багатократно підтверджені й підсилені під час героїчного протистояння українського народу збройній агресії з боку РФ.

Взагалі, демократизація суспільства насамперед проявляється у низових громадянських ініціативах, створенні сільських, міських та регіональних громад, які б опікувалися місцевим самоврядуванням і ставали дієвою силою у прийнятті важливих політичних рішень [2]. Проте, у зв'язку з глибокою політичною і економічною кризою, спричиненою збройною агресією з боку РФ,

самосвідомість та громадянська позиція більшості соціальних верств починає швидко підвищуватися. Проблема формування національної свідомості, громадянських почуттів сьогодні є передумовою для створення та розвитку мережі громадських організацій, тому що життєздатна мережа місцевих добровільних організацій створює соціальний капітал – громадянські цінності, навички й знання – необхідний для консолідації демократії [2].

Відомий сучасний дослідник громадянського суспільства італієць Роберт Д. Патнам стверджує, що для громадянського суспільства характерні активна і орієнтована на суспільні цілі позиція громадян, егалітарні політичні відносини і ґрунтовані на довірі та співпраці суспільні відносини [2]. Патнам називає все це «соціальним капіталом». Громадяни, здобуваючи соціальний капітал завдяки участі в організаціях громадянського суспільства, надалі можуть використовувати його для зміцнення демократичних принципів в управлінні державою. Довгострокові дослідження, які Патнам здійснив в Італії, підтвердили, що життєздатна мережа місцевих добровільних організацій створює соціальний капітал – громадянські цінності, навички і знання – необхідний для консолідації демократії. «Люди, зацікавлені в демократії, насамперед мають сприяти формуванню громадянського суспільства», – зазначає дослідник.

Проблема формування національної свідомості, громадянських почуттів, яка сьогодні у багато разів загострилася внаслідок повномасштабного вторгнення РФ, є передумовою для створення та розвитку мережі громадських організацій. За оцінками представників громадських організацій, волонтерських рухів тощо, в Україні у цей кризовий час відбувається встановлення партнерських відносин між владою й громадськими організаціями, але цей процес ще є далеким від завершення; також поки не відбулось інституціоналізації структур громадської участі та запровадження чітких процедур консультацій з громадськістю [2].

Історія свідчить, що неодмінною умовою становлення демократичних держав і формування націй, було розгортання системи суспільних інститутів, що утворюють громадянське суспільство.

В історії людства було багато спроб (теоретичних і практичних) знайти найбільш адекватний спосіб життя людини суспільства стан, в якому могли б найбільш повно реалізуватись потреби і інтереси громадян. У реальному житті існували різноманітні спільноти – громади, общини, ордени, товариства, братства, які будувалися переважно на міцній ідеологічній основі, на однакових інтересах і потребах. Проте це були за своїми розмірами (порівняно з розмірами держави) малі громади, які однак були дуже стійкими утвореннями. Отже основою для виникнення більш-менш стійкої спільноти є наявність спільних інтересів, цінностей, мети, ідеології, способу мислення.

У державі існує велика кількість таких спільнот зі своїми цінностями, звідси важко знайти точку дотику, тому і виникають проблеми суспільних відносин, і держава змушена утримувати свою єдність через закони, які базуються на зобов'язаннях. Громадянське суспільство теж намагається зрівноважити часто полярні інтереси своїх членів, але знову ж таки для цього необхідні знання у різноманітних сферах (тобто для побудови громадянського суспільства необхідний комплексний підхід). Тут велике значення має знання історичних традицій, норм, звичаїв того чи іншого народу, оскільки вони є істотним фактором єдності громадян, і саме життя суспільства підтримується чинниками соціального життя – звичаями, мораллю і релігією [5].

Актуальність аналізу сучасного стану та тенденцій розвитку неурядових організацій в Україні, дослідження специфіки їх діяльності та співробітництва з органами державної влади та місцевими радами, їх спроможності розробляти нові ідеї та механізми їх реалізації, брати участь у формуванні державної політики, впливати на громадську думку тощо дозволяють виявити проблеми та перешкоди на шляху розвитку одного з найважливіших інститутів громадянського суспільства [2].

Розгалужена система недержавних громадських організацій і рухів є необхідною умовою демократії, одним із загальноприйнятих і найбільш поширених критеріїв, яким є можливість громадян брати реальну участь в управлінні, у вирішенні як державних, так і громадських справ. Суспільство не може бути демократичним, якщо воно позбавлене таких можливостей. Тільки створюючи сприятливі умови для розкриття творчого потенціалу громадян і подолання їх соціальної інертності, суспільство отримує спроможність до саморозвитку способом участі народу в процесі демократизації. Одним із елементів, що складає основу громадської активності, є прагнення групи населення задовольнити свої спільні інтереси. Така група виступає генератором соціальної і політичної активності [2].

Поряд з поняттям громадської організації існує поняття «групи інтересів», яке ввів до наукового обігу А. Бентлі. Дослідник відносив до них організовані групи людей, що мають певні цілі та висувають конкретні вимоги перед політичною владою. На його думку суспільство представляло собою сукупність різних груп інтересів, де кількість груп обмежується лише таким показником, як інтереси, заради яких вони створені і діють [5].

Висновки А. Бентлі підтверджувалися і даними емпіричних досліджень, що документально встановили велику роль груп як центрів і генераторів соціальної і політичної активності, які поряд з інституціональними структурами формують політичний процес і громадянську поведінку, діючи як у згоді, так і всупереч інституціональним приписам.

Соціологи зв'язують активність добровільних асоціацій з високим ступенем соціальної диференціації суспільства, що, у свою чергу, є наслідком процесу модернізації. Разом з тим, чим більше гетерогенним є суспільство, тим більше різноманітні існуючі в ньому інтереси [2].

Асоціації також можна вважати одним із головних способів структурування громадянського суспільства. У складних суспільствах виникає потреба в створенні безлічі організацій або великих вторинних груп, створюваних для досягнення певних цілей.

У числі безлічі причин, що спонукують людей поєднуватися в групи для здійснення тиску на уряд, можна визначити і таку причину, як децентралізація політичної системи, що сприяє росту числа груп, що використовують різні варіанти доступу до уряду для досягнення власних інтересів. Активності груп інтересів може сприяти слабкість партійних систем або тимчасове ослаблення позицій політичних партій, що на цей час дуже наочно спостерігається в Україні під час воєнного стану [2].

Поступово самодіяльні громадські асоціації (громадські об'єднання), якими б малими не здавалися їх інтереси, перетворюються в центральний інститут громадянського суспільства, оскільки саме навколо них обертається реальне повсякденне життя. Саме ці інтереси, якщо вони мають масовий характер, торкають велику кількість людей і, отже, мають значення для розвитку суспільства в цілому, повинні знайти форми свого вираження й представництва на державному рівні, якщо не можуть бути дозволені силами самих об'єднань громадян.

Деякі групи настільки часто втягуються в процес прийняття політичних рішень, що їх власну групову активність важко відокремити від політичної, але більшість груп тільки на короткий проміжок часу утягуються в політику й політична активність не є для цих груп пріоритетним завданням [2].

Процес становлення громадянського суспільства дослідники умовно поділяють на декілька основних етапів [2; 14]. Першим є об'єднання суспільства навколо ідей та цінностей, притаманних громадянському суспільству, та визнання цих цінностей такими, що є основними у визначенні векторів поведінки, у процесі прийняття тих чи інших рішень.

Наступний етап – інституціоналізація громадянського суспільства. На цьому етапі відбувається створення організацій, осередків, різноманітних рухів, які, власне, здійснюють цілеспрямовану діяльність, зорієнтовану на закріплення у суспільстві ідей та цінностей, визнаних основними на першому етапі. Необхідною умовою другого етапу є проведення діалогу між інститутами

громадянського суспільства, налагодження між ними зв'язків як у рамках безпосередньо конкретної держави, так і на міжнародному рівні.

На цьому етапі також відбувається діалог з державою. Остання перед фактом становлення громадських інституцій має визнати наявність у суспільстві потенціалу самоорганізації та окреслити правове поле діяльності таких організацій, адже існування прописаних правових норм надає можливість для більш глибокої і повноцінної взаємодії між громадянським і державним секторами. Коли вказаний процес відбувся, інституційно організовані, поєднані функціональними та комунікативними зв'язками елементи громадянського суспільства готові до вступу у третю фазу. На цьому етапі, в рамках визначеного правового поля, відбувається активна взаємодія громадянського суспільства з державою [2].

Для повного здійснення такого переходу громадські інституції повинні бути взаємопов'язаними, становити певну спільноту, перебувати у постійному контакті. Проте, це зовсім не значить, що кожна громадська організація, кожна інституція громадянського суспільства не може водночас прагнути досягнення своїх конкретних цілей, які сприяють розбудові та становленню громадянського суспільства, хоч і мають свою специфіку або зорієнтовані на окремі елементи суспільного організму.

Досвід роботи громадськості, зокрема громадських об'єднань та громадських організацій, досвід перемог та поразок у роботі зумовлює актуальну на сьогодні потребу визначення місця і ролі так званого «третього сектору» у суспільстві.

Громадські організації здійснюють свою діяльність на демократичних засадах, якими є добровільність членства та неприбутковість. Головні цілі та завдання їх діяльності полягають [2]:

– у задоволенні і захисті законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів громадськості; сприянні реалізації громадських ініціатив шляхом усебічної підтримки професійних та громадських починань;

– залученні найширших верств громадськості до розбудови відкритого громадянського суспільства в Україні; розробці та реалізації громадських програм своїми силами, а також у співпраці з державними та іншими організаціями;

– допомозі іншим громадським організаціям у становленні та розвитку їхніх структур, інформаційна та початкова підтримка, надання різноманітних послуг організаціям;

– в участі у програмах іноземних та міжнародних громадських (неурядових) організацій, у проведенні міжнародних заходів відповідно до чинного законодавства України;

– організації та видання нових газет, журналів, самостійне здійснення інших видів інформаційної діяльності або спільно з іншими організаціями на некомерційній основі;

– формування еліти, сприяння розвитку громадянської свідомості.

Особливо важливим напрямом убачається налагодження послідовної роботи з ініціативними групами та новоствореними громадськими організаціями в малих містах та сільських районах, розробка та реалізація спільно з усіма зацікавленими особами ініціатив, які наразі є найбільш важливими для громадськості та суспільства.

Місцеві недержавні організації виявилися більш успішними, ніж національні, завдяки своїй доступності та близькості до громадян. У процесі співпраці між недержавними організаціями та органами місцевого самоврядування зростає довіра громадян до влади. Виявлення громадської ініціативи, через яку громадяни захищають свої інтереси, а також активна діяльність місцевих недержавних організацій сприяють налагодженню діалогу між громадянами та органами влади. Такий діалог можливий за умови контролю за якістю надання державних послуг на місцевому рівні, а також зміцнення спроможності недержавних організацій залучати громадян до процесу формування політики. Ця спроможність передбачає, зокрема, такі навички [2]:

- проведення громадських слухань;
- здійснення опитувань щодо якості державних послуг;
- дослідження державної політики за галузями;
- організація тренінгів для журналістів;
- заснування консультативних органів, де державні службовці працюють разом з представниками громадських організацій.

Розвиток місцевого самоврядування буде загальмовано, якщо в соціумі не зміниться ментальність і громадяни не почнуть об'єднуватися в громадські об'єднання, які здатні бути рушійною силою, активним вектором дій.

Французький соціолог Алексис де Токвіль зазначає, що саме в громаді полягає сила свободи народу. Громадські інститути відіграють для становлення незалежності саме ту роль, що й початкові школи для науки; учать народ використовувати свободу, насолоджуватися її мирним характером. Без громадянських інститутів нація може сформувати вільний простір, однак справжнього духу свободи вона так і не набуде [11].

Аналізувати розвиток громадянського суспільства в Україні надзвичайно складно тому, що створення підвалин такого суспільства співпадає у часі з процесом державного будівництва, тим більш сьогодні, під час повномасштабної агресії РФ, ситуація є вкрай складною та заплутаною.

Брак історичного досвіду проявляється у таких щоденних проблемах неурядових організацій, як пошук фінансування, пошук добровольців, побудова коаліцій. У цьому контексті слід зазначити, що до початку воєнних дій в українському суспільстві був відсутній сильний спектр громадських організацій, з причини відсутності кредиту довіри; відсутності об'єднавчої ідеї; пасивної позиції громадян. [14]. Це пояснюється тим, що кілька поколінь українців вирости у радянській системі цінностей, де просто треба було виконувати цінні вказівки, надіслані з центру. Поняття самоорганізації та самоврядування було замінено повною профанацією громадської активності у вигляді народних дружин, суботників тощо. У людей відбили ініціативу і повернути їм віру в те, що їхня активна позиція може призвести до реальних

змін надзвичайно важко. Брак громадської ініціативи – ще одна причина, що гальмує розвиток громадянського суспільства в Україні [2]. Але з початком громадського протистояння українців агресії з боку РФ ситуація починає кардинально змінюватися.

Взагалі, причинами неучасті громадян в діяльності громадських організацій також можна визначити недовіру і до політики та сприйняття громадських організацій як політичних структур, які нічого не можуть змінити й існують лише заради власного зиску; обмежене фінансування та погана матеріальна база громадських структур зумовлені затяжним виходом з економічної кризи; недостатня освітня робота з громадянами, яка б була спрямована на усвідомлення необхідності її участі в суспільно-політичному житті країни.

Відсутність сучасного законодавства про громадські організації унеможливорює отримання доходу українськими громадськими організаціями від продажу своїх послуг, навіть якщо прибуток використовується на програмні цілі. Українські неурядові організації у своїй більшості позбавлені таких можливостей, тому у своїй діяльності покладаються, як правило, на «доброту» західних спонсорів.

Західне фінансування має позитивні і негативні сторони. З одного боку, гранти надають громадським організаціям незалежність від української влади. З іншого боку, західне фінансування надає владі можливість звинуватити неурядову організацію у лобіюванні інтересів іншої держави.

Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що перші кроки до залучення представників громадських організацій до вироблення важливих державних рішень здійснюються: створені консультативно-дорадчі органи, окремі експерти залучаються до участі в підготовці державних документів, проводиться активний діалог громадських організацій з владою з актуальних питань. Водночас, така практика потребує подальшого поглиблення та вдосконалення [2].

Проте необхідно зазначити, що рівень співпраці державних органів, органів місцевого самоврядування з недержавними організаціями поки ще залишається недостатнім, форми та механізми – невідпрацьованими, вплив таких організацій на формування і здійснення державної політики – обмеженим.

Українська нормативно-правова база передбачає можливість, але не визначає ефективних механізмів залучення недержавних організацій до формування державної політики. Правове поле не має цілісного характеру, містить прогалини та не стимулює розвиток неурядових організацій.

Оскільки демократична держава характеризується можливістю громадян та їх об'єднань здійснювати вплив на зміст державних управлінських рішень, добиватися реалізації у цих рішеннях певних соціальних інтересів, то подальша демократизація українського суспільства на шляху євроінтеграції України [33] може відбутися в результаті переходу від представницької демократії до демократії участі.

Подолання пасивності громадян щодо участі в громадських організаціях можливе за наступних умов [2]:

- побудови ефективної державної стратегії щодо проведення лекцій та семінарів для роз'яснення основ і цілей діяльності громадських організацій;
- започаткування спеціальних рубрик і програм, присвячених цій тематиці, у засобах масової інформації; забезпечення реалізації законодавчих актів, які підтримують та сприяють участі в громадському житті країни;
- сприяння держави більшій гласності громадських організацій, зокрема допомога в розповсюдженні безкоштовних буклетів та інших носіїв інформації про їхню діяльність.

Сьогодні, під час повномасштабної збройної агресії з боку РФ, важко робити прогнози щодо майбутнього демократії в Україні. Її зміст, вибір того чи іншого напрямку розвитку визначатимуться не лише внутрішніми чинниками, які готує їй сьогодні, а переважно багатьма зовнішнім сприятливими чи

несприятливими обставинами. Висновок напрашується такий: у цей складний для України час демократія вступає у найвідповідальніший етап свого розвитку. Якщо демократія справді поглибиться, вдихне у маси надію та ініціативи, відчуття особистої причетності до всього, що діється, то це стане тим вирішальним чинником, спираючись на який можна вивести країну на новий якісний етап її розвитку. Соціальна реальність твориться у практичній політиці і хочеться вірити, що вона буде більш демократичною, ніж була до лютого 2022 року [23].

Слід зазначити, що у цей складний час співпраця з громадськими організаціями, як вітчизняними, так і зарубіжних країни, є надзвичайно важливою для органів публічного управління України [23]. У цьому контексті слід відмітити інтеграцію українських громадських організацій у загально-світовий процес. Ми всі спостерігаємо, як чимало українських громадських організацій беруть участь у різних форумах за кордоном, запрошуються зарубіжні організації до нас, тобто розгортається процес обміну інформацією. Але цей обмін, не можна сказати, що здійснюється на належному рівні, оскільки сьогодні в Україні складні комунікаційні умови. Ініційовані нині громадськими центрами проекти щодо створення інтернет-центрів для недержавних організацій так само будуть важливим елементом розвитку цих відносин.

Крім того, дуже важливою є участь у спільних проектах, зокрема тих, що реалізуються з метою задоволення потреб та очікувань інтересів населення яке територій, що перебувають у зоні бойових дій, так і всіх інших. Тобто роль громадських організацій у реалізації проектів місцевого розвитку як сьогодні, так і повоєнний час є дуже важливою.

1.2. Роль громадських організацій у процесах євроінтеграції України

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) надає нові можливості для участі громадян в процесах підготовки та ухвалення рішень,

налагодженню комунікацій, горизонтальних економічних та соціальних взаємодій, обміну та трансферу знань. Саме тому сьогодні у світі спостерігаються тенденції посилення ролі громадськості в політичних та економічних процесах.

Ці процеси знайшли відображення в політиці Європейського Союзу через так зване «відкриття» – збільшення прозорості, відкритості, орієнтації на споживача різних сфер суспільства: наукової – де проголошено концепцію «відкрита наука», у сфері державного управління – «відкрите урядування», державній політиці – «партисипативна демократія», економіці – «відкриті інновації» [15].

Людські та інтелектуальні ресурси стали визначальними факторами побудови економіки знань та інформаційного суспільства, до який прагне зараз увесь сучасний розвинутий світ [30]. Саме на громадськість, науковців та освітян, діячів культури та інших представників національної інтелектуальної еліти покладається розвиток інноваційної культури та підвищення професійних та цифрових компетентностей учасників інноваційних екосистем, формування нових форм економічних та соціальних відносин.

Принципи побудови економіки, що базується на знаннях, з привабливими перспективами для інтелектуальної праці – де інновації та ідеї належним чином винагородженні, закладені ще в 2000 році у Лісабонській Стратегії ЄС.

У сучасній моделі сталого розвитку роль людського капіталу ще більш посилюється, оскільки досягнуто розуміння, що економічна складова розвитку тісно пов'язана з екологічною та соціальною, тому мова зараз вже йде про побудову «суспільства знань». Такий підхід набуває все більшої уваги у зв'язку із динамічним посиленням викликів, що стоять перед суспільством – екологічних, соціальних, політичних, технологічних, що потребують активного включення громадськості для імплементації ухвалених рішень завдяки об'єднанню ресурсів, швидкому поширенню, масштабуванню та комплексним інноваційним рішенням [15; 30].

Побудова суспільства знань в Україні, зважаючи на її євроінтеграційні прагнення, повинна спиратися на цьому шляху на досвід країн ЄС. Рекомендації ЄС для заходів на національному рівні з розбудови суспільства знань, що містяться в Стратегії «Європа 2020» актуальні для України і сьогодні. Вони вимагають визначити пріоритетність витрат на знання, узгодити наукову систему України з науковими системами розвинутих країн ЄС, що працюють в умовах розгортання нової промислової революції та Цифрового єдиного ринку (DSM); забезпечити відкритий доступ та збереження наукової інформації, стимулюючи обмін інформацією та поширення кращих практик.

Подальша інтеграція з науково-технічною та інноваційною системою ЄС і використання технологічного потенціалу Європейського дослідницького простору (ERA) сприятиме зменшенню технологічної нерівності з країнами ЄС, підвищенню ефективності наукової та інноваційної сфери. У зв'язку з цим значна увага наукової громадськості має бути направлена на імплементацію дорожньої карти інтеграції України до європейського дослідницького простору [1; 15].

Слід зазначити, що у ЄС громадськість та експертне середовище залучаються по всіх важливих питаннях через розгалужену мережу тематичних та регіональних платформ, робочих груп.

Участь громадськості в процесі прийняття рішень є одним із пріоритетних напрямків підтримки з боку ЄС для розвитку громадських організацій в державах-кандидатах, а також є кваліфікаційною вимогою для членства в ЄС. Відповідно до Принципів надання ЄС підтримки громадським організаціям у країнах розширення, участь громадських організацій є ключовим фактором забезпечення належної якості всеохоплюючого законодавства і розробки стабільних принципів політики, які відображають потреби людей та приймаються суб'єктами, яких вони найбільше стосуються [6; 28]https://aei.org.ua/1544/-_ftn2.

Неурядові організації можуть принести у процес прийняття рішень знання і незалежну експертизу, довіру суспільства в озвучуванні проблем,

представленні їх інтересів та залученні до участі у процесах, забезпечуючи тим самим вирішальний внесок у розробку політики. Заохочуються усі рівні залучення – від простого надання інформації до консультації, діалогу і, нарешті, партнерства між неурядовими організаціями та органами державної влади.

Концепція Quadruple Helix (QH) [15] з наголосом на широке співробітництво в інноваціях визначає перехід до системної, відкритої та орієнтованої на користувача інноваційної політики. Ера лінійних розробок, що виконуються експертами за моделлю «згори-донизу», виробництва і послуг поступається різним формам і рівням співвиробництва зі споживачами, клієнтами та громадянами. Це також ставить виклик перед державними органами, що надають послуги громадянам. У моделі інноваційної співпраці QH четверта група інноваційних акторів додана до моделі потрійної спіралі (TH), що може включати – від проміжних посередників до різних користувачів інновацій. Ці інновації направлені на те, що є корисним для партнерів інноваційного співробітництва; вони можуть бути, наприклад, технологічними, соціальними, продуктовими, сервісними, комерційними та некомерційними інноваціями.

Модель QH, орієнтована на громадян, зосереджена на розвитку інновацій, які мають відношення до громадян, де громадяни є важливими драйверами. Власником інноваційного процесу є громадянин або група громадян (тобто спільнота розвитку) [15]. У цій моделі ступінь залучення користувачів може бути охарактеризована як «дизайн користувачів», тобто користувачі розробляють нові продукти, послуги та визначають способи їх виконання.

Окрім виконання більшої частини розробки, громадяни також самі вирішують, які саме інновації потрібні та розроблятимуться. Роль фірм, державних органів влади та університетів – це, перш за все, підтримка громадян у своїй інноваційній діяльності (наприклад, надавати інструменти, інформацію, форуми розвитку та навички, необхідні користувачам у їх інноваційній

діяльності). Фірми та державні організації також використовують інновації, зроблені громадянами [15].

Існують численні виклики, пов'язані з переходом від старих науково-дослідних та технологічних інноваційних моделей (включно з моделлю ТН) до більш орієнтованих на користувача інноваційних моделей. Деякі виклики пов'язані з підприємствами, а інші з університетами, державними організаціями та користувачами. Це – величезна культурна зміна, будь то державний чи приватний рівень. QН покликаний подолати розрив між громадянським суспільством та інноваціями: це технологічний інноваційний розрив, моральний розрив довіри та розрив у державному секторі [15].

Існуючий сьогодні волонтерський рух зумовив широке залучення громадськості та експертів до підготовки державних рішень. Проте громадськість все ще не включена на рівень імплементації політики, участі в ухваленні рішень, виконанні державних програм та регіональних проектів. Громадянське суспільство все ще не зуміло переломити ситуацію до кінця на користь демократії та прогресу. У результаті маємо на сьогодні незбалансовану інноваційну систему, яка, проте, може бути урівноважена соціальним потенціалом за допомогою використання сучасних інструментів реалізації моделі чотиривимірної спіралі.

Сьогодні можна констатувати посилення ролі громадськості в політичних, економічних процесах, особливо потужна активізація громадських рухів відбулася з початку збройної агресії з боку РФ. Проте у повоєнні часи повинна бути нова трансформація соціальних відносин в процесах євроінтеграції України, яка відбуватиметься в парадигмі суспільства знань. Важливу роль в цьому повинні відіграти науково-освітні та інноваційні спільноти шляхом реалізації сучасних концепцій інноваційної політики в моделі інноваційного чотирикутника: влада-наука-освіта-бізнес-громадянське суспільство [15].

Рівень залучення громадян до процесів прийняття рішень в Україні здебільшого обмежується наданням інформації та консультаціями. Наявні

інструменти консультацій з громадськістю потребують вдосконалення. Рівень участі через «партнерство» лише починає формуватися в Україні.

Партнерство передбачає спільну відповідальність на кожному етапі процесу прийняття політичних рішень: від встановлення порядку денного, складання проекту і прийняття рішень до реалізації політичних ініціатив. Він є вищим рівнем участі.

Саме на рівні партнерства неурядові організації та органи державної влади збираються разом для тісного співробітництва, забезпечуючи, щоб неурядові організації і далі залишалися незалежними і мали право проводити кампанії та діяти незалежно від партнерських відносин. Партнерство повинно включати такі заходи, як делегування неурядовій організації конкретного завдання, наприклад, у сфері надання послуг, а також форуми участі і створення органів із прийняття спільних рішень, включаючи питання фінансового забезпечення. Обов'язком для органів державної влади при цьому є забезпечення усіх зацікавлених сторін актуальною, точною та своєчасною інформацією у прийнятному форматі; своєчасне реагування та зворотній зв'язок; а також ресурсне забезпечення участі громадянського суспільства.

Такий механізм формалізації партнерства та належна фінансова підтримка розроблення і імплементації громадських ініціатив все ще відсутній в Україні, в той час як запровадження ефективних механізмів надання фінансової підтримки громадським ініціативам було передбачено ще Національною стратегією сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки. Це приводить до неякісних документів або відсутності результату політики на виході, оскільки громадськість дуже часто відсторонюють від завершальної стадії підготовки документів та їх імплементації [15].

Інструментом такої підтримки, що застосовується в країнах ЄС є робоча група або комітет, сформовані як постійна або тимчасова експертна група для консультацій з питань політичних пріоритетів. Тому доцільно формування таких структур і в сфері інноваційного розвитку на основі діалогу, який вже

почав формуватися між громадськими організаціями та центральними й регіональними органами виконавчої влади, комітетами Верховної Ради України.

Старі національні інституції діють за інерцією, і часто саме громадські ініціативи приводять до істотних зрушень в політиці, гарними прикладами вже стали: Цифровий порядок денний, Дорожня карта інтеграції в ЄДП, Закон про науково-технічну діяльність та вибори Наукового Комітету, Концепція розвитку електронної демократії, активізація діяльності РГБ УС ПГС [4; 15]. Проте якісну імплементацію цих ініціатив вже ніяк не можна уявити без відповідних ресурсів.

Для переходу на інноваційний шлях відновлення у повоєнні часи та прискореного розвитку економіки України необхідна координація та концентрація зусиль в інноваційному секторі, моніторинг та аналіз процесів технологічної трансформації з залученням якомога більшої кількості ресурсів та зацікавлених сторін. Важливим для всіх завданням є побудова інноваційної платформи з узгодження позицій основних гравців інноваційної системи та підтримки інноваційних екосистем. Коли йде мова про фінансування інновацій в Україні, то повинно бути забезпечене комплексне фінансування в чотирикутнику: влада + бізнес + наука + суспільство хоча б за проектами, якщо у нас поки відсутні гібридні організації. Щоб запустити процеси позитивної самоорганізації, необхідне порозуміння між усіма стейкхолдерами. Це може відбутися тільки тоді, коли авторитетні і дієздатні їхні представники домовились би про співробітництво в просторі спільних інтересів.

Національна інноваційна платформа, її належне ресурсне забезпечення (бюджет на науку, освіту та інновації, технічна допомога, благодійні внески бізнесу), в якій бере участь і наука, і бізнес, і влада, і суспільство, в якій усі зацікавлені взаємодіяти з іншими ланками на взаємовигідних умовах сприятиме вирішенню стратегічних та оперативних завдань збалансованого інноваційного розвитку.

Ухвалена урядом Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [22] надала нові можливості для розвитку цифрових технологій участі громадян в процесах підготовки та ухвалення рішень, налагодженню комунікацій, горизонтальних економічних та соціальних взаємодій, набуття цифрових компетенцій, обміну та трансферу знань [22]. Проте важливою також є і готовність суспільства до технологічних, цифрових, продуктових, фінансових та соціальних інновацій.

Отже, сьогодні, можна сказати, настав час прискореного розвитку моделей інноваційного співробітництва чотиривимірної спіралі – яке слід розглядати як новий підхід до традиційної кластерної та регіональної інноваційної політики [15; 30]. Прискорити цей процес можуть відповідні європейські інструменти – «відкриті інновації 2.0» та «розумна спеціалізація регіонів» [15].

Слід зазначити, що громадські організації в нових інноваційних екосистемах покликані виконувати роль посередника – підтримки залучення користувачів та нових учасників інноваційної діяльності. При цьому потрібно враховувати, що на усіх учасників таких екосистем ляже завдання культурної зміни в напрямку відкритості, взаємної довіри, співтворчості, опанування новими технологіями і кращими практиками.

Також громадськість та експертні спільноти повинні активно долучатись до побудови регіональних та галузевих відкритих інноваційних систем для налагодження і підтримки процесів трансферу знань та випереджального формування нового технологічного укладу. Саме «включення» громадських структур в процеси розвитку дозволяє не тільки прискорити прогрес, але й оптимізувати його. У країні час налагодити співпрацю всіх «чотирьох спіралей» розвитку, і як це видно з досвіду минулих років, успіх цього – в активній позиції громадського сектору, і в першу чергу, його рушійної сили – експертної спільноти. Саме їм потрібно брати ініціативу – в організації коаліцій, формуванні порядку денного відкритих інновацій та створення робочих груп, об'єднанні на інноваційних платформах (у тому числі європейських) на нових

принципах відритої науки та відкритих інновацій, що передбачено, зокрема Дорожньою картою інтеграції України до Європейського та інноваційного дослідницького простору [4]. Дорожня карта надає нові можливості у відповідності з пріоритетами розвитку Європейського дослідницького та інноваційного простору для активізації участі в європейських е-інфраструктурах, дослідницьких та технологічних інфраструктурах, формування спільних інноваційних екосистем [4].

Іншим результатом, яким може скористатися громадськість – є відкритий доступ до наукових даних – як національних, що фінансуються державою, так і міжнародних [15]. Співпраця з ЄС по лінії асоціювання – це безцінний шанс налагодження співпраці у відкритих інноваційних екосистемах, спираючись на досвід і технічну допомогу європейських країн.

Отже, громадськість повинна стати дієвою рушійною силою (через самоврядні спільноти) нарівні з владною вертикаллю, бізнесом, наукою. І в цьому провідну роль має зіграти саме експертна спільнота, представники якої по факту належать до всіх чотирьох спіралей, і мають стати «нервовим мереживом» нового суспільства знань.

1.3. Соціальне партнерство як передумова відновлення та розвитку України у повоєнний час

У євроінтеграційних устремліннях України саме права і свободи людини, у тому числі її економічні права і свободи, посядуть пріоритетне місце в системі ціннісних орієнтацій громадянського суспільства. Це обумовлено пріоритетністю завдань формування людського капіталу, який стає визначальним чинником розвитку й найціннішим економічним ресурсом постіндустріального суспільства. Умови його формування, накопичення й ефективного використання значною мірою залежать як від економічного розвитку, а також від соціального добробуту суспільства. Тому соціальне

партнерство в найширшому розумінні узгодженої взаємодії соціальних інституцій стає необхідною умовою соціально-економічного прогресу [23].

Соціальне партнерство можна визначити як механізм для функціонування розвинутого, здорового суспільного організму. Такий механізм успішно працює в умовах стабільної економіки і злагодженого суспільства.

У праці [23] зазначається, що у передвоєнний період такі нагальні українські проблеми, як корумпованість, непосильний податковий, адміністративний і кримінальний тиск, повсюдне порушення законів, примусовий переділ власності тощо викликали у багатьох людей сумніви щодо адекватності соціального партнерства як способу вирішення цих складних проблем. Проте, за сьогоднішніх обставин воєнного часу всі ці соціально-економічні проблеми відходять на задній план. Однак після завершення активної фази бойових дій, вище зазначені проблеми знову постануть на шляху євроінтеграції України, тому ці обставини не зменшують, а, навпаки, збільшують значення соціального партнерства для України. У нашій країні соціальне партнерство – це, у повному значенні, інструмент подолання системної кризи, а вже зокрема – шлях досягнення розумного компромісу між працею і капіталом.

Розглянемо більш детально сутність соціального партнерства та його роль у функціонуванні ринкової економіки.

Соціальне партнерство – це система взаємозв'язків між найманими працівниками, трудовими колективами, професійними спілками – з одного боку, роботодавцями та їх об'єднаннями – з другого, і державою та органами місцевого самоврядування – з третього. Взаємозв'язки створюються між представниками трьох перелічених сторін у формах спільно створених органів з регулювання соціально-трудових відносин. Сутність взаємодії здебільшого полягає у взаємних консультаціях, переговорах і примирних процедурах на взаємоузгоджених принципах з метою дотримання прав та інтересів працівників, роботодавців і держави [23].

Суть соціального партнерства полягає в тому, що це специфічний вид громадських відносин між різними соціальними групами, прошарками й класами, які мають суттєво відмінні соціально-економічні й політичні інтереси. Ці різні інтереси не можуть стати однаковими, проте можливе їх поєднання, забезпечення певного балансу їхньої реалізації.

Соціальне партнерство одночасно є і результатом, і активним чинником формування громадянського суспільства, в якому різні соціальні групи, прошарки і класи зі своїми специфічними інтересами створюють свої організації, через які формують стійку соціальну спільноту, що забезпечує соціальну та політичну стабільність в суспільстві. Соціальне партнерство уособлює собою відмову від будь-яких насильницьких, революційних методів вирішення соціальних протиріч і орієнтацію на еволюційний шлях розвитку суспільства. Соціальне партнерство заперечує диктатуру будь-якої особи, групи, класу і утворює суспільний договір, угоду між членами суспільства як основу оптимальної реалізації прав і інтересів різних соціальних груп, прошарків, класів [23].

Соціальне партнерство має цілком визначене суспільне призначення:

- створення і діяльність певних органів;
 - впровадження в життя гуманістичних ідей і принципів регулювання соціально-трудова відносин;
 - розробку, прийняття і реалізацію конкретних взаємовигідних рішень.
- Суспільне призначення соціального партнерства полягає також і у практичному втіленні узгодженої соціально орієнтованої політики, у сприянні врегулюванню соціальних конфліктів, подоланню кризових явищ, в кінцевому підсумку – у зростанні якості життя громадян країни в найширшому розумінні.

Становлення і розвиток соціального партнерства забезпечується створенням системи соціального партнерства, що являє собою складне і динамічне утворення структурно-організаційних елементів (суб'єктів, предмета, нормативно-правового забезпечення), форм, ідеології, культури, принципів, методів, засобів, тактики, технологій взаємовідносин, об'єднаних певним

механізмом. Ця система постійно знаходиться під дією, з одного боку, регулюючого впливу соціальної системи, а, з іншого боку, впливу стихійних чинників соціального життя.

Соціальне партнерство здійснюється на різних рівнях: міжнародному (мегаекономічному), національному (макроекономічному), галузевому і регіональному (мезоекономічному), виробничому (мікроекономічному) [25]. Як зазначалося вище, суб'єктами соціального партнерства, як і суб'єктами соціально-трудових відносин, є наймані працівники, трудові колективи, професійні спілки – з одного боку, роботодавці та їх об'єднання – з другого, і держава та органи місцевого самоврядування – з третього, а також їхні представники та спільно створені органи з регулювання соціально-трудових відносин. На міжнародному (мегаекономічному) рівні суб'єктами соціального партнерства є окремі держави та міжнародні організації [23].

Об'єктом (предметом) соціального партнерства є узгоджена соціально-трудова політика, що на різних рівнях має своє конкретне наповнення.

Реалізується соціальне партнерство через систему взаємних консультацій, переговорів, угод на державному, галузевому, територіальному рівнях, укладання колективних договорів на підприємствах або у їхніх підрозділах, укладання індивідуальних трудових контрактів між роботодавцем та працівником, а також через систему вирішення трудових спорів, узгодження й захисту інтересів сторін.

Отже, для успішного виконання своїх суспільних функцій система соціального партнерства має включати в себе такі елементи [23]:

- сукупність постійних і тимчасових дво-, три- і багатосторонніх органів, що формуються представниками найманих працівників та роботодавців, а також виконавчої влади і здійснюють взаємодію між ними на різних рівнях регулювання соціально-економічних відносин (національному, регіональному, галузевому, рівні підприємств та їхніх підрозділів);

- сукупність різних спільних документів (колективних договорів, угод, рішень, ухвал тощо), які схвалюються цими органами на основі взаємних

консультацій, переговорів між зацікавленими сторонами і приймаються ними до виконання;

- відповідну культуру, традиції, форми взаємодії, співвідношення вказаних органів і порядок, послідовність розробки й виконання, пріоритетність документів, які ними приймаються.

Базове значення для реального поширення соціального партнерства в країні має поширення його культури й ідеології. Ідеологія соціального партнерства ґрунтується на визнанні [23]:

- неминучості й необхідності мирного співіснування в суспільстві різних соціальних груп з їх специфічними, часто протилежними інтересами;

- об'єктивності прояву і конфлікту інтересів, боротьби між соціальними групами;

- можливості вести цю боротьбу в цивілізованих формах і досягати її конструктивного завершення у вигляді взаємоприйняттого компромісу, що відповідає перспективним завданням суспільного прогресу.

Роль соціального партнерства у функціонуванні громадянського суспільства і ринкової економіки багатогранна. У країнах з соціально орієнтованою ринковою економікою соціальне партнерство є [23]:

- організаційно-економічним важелем підвищення ефективності виробництва, що, в свою чергу, стає потужним чинником підвищення соціальних гарантій і прискорення нагромадження капіталу, у забезпеченні яких і полягає важливе завдання соціального партнерства – реалізація інтересів сторін;

- елементом механізму розбудови соціально орієнтованої ринкової економіки, що на основі узгоджених дій з реалізації інтересів кожного суб'єкта встановлює оптимальні параметри процесів соціального розвитку і нагромадження капіталу;

- організаційно-економічно-правовою основою захисту інтересів усіх суб'єктів соціального партнерства;

- чинником формування соціально-відповідальної політики, що передбачає різні форми відповідальності: висловлення недовіри уповноваженій особі, звільнення з посади, відшкодування завданих збитків тощо за невиконання умов домовленості;

- організаційним принципом гармонізації відносин власності, що за погодженістю партнерів визначає рівнозначні умови створення додаткової вартості на ринках праці, природних ресурсів і капіталу через узгодження політики оплати праці, цін, податків тощо.

У зв'язку зі специфікою завдань післявоєнного періоду відновлення громадянського суспільства та реформ, спрямованих на євроінтеграцію України, соціальне партнерство буде виконувати не лише названі вище традиційні функції, а й специфічні завдання. Серед них як найактуальніші слід виділити такі [25]:

- залучення всіх суб'єктів соціального партнерства до управління і подолання на цій основі наслідків збройної агресії з боку РФ;

- посилення мотивації до праці, включаючи підприємницьку діяльність, до досягнення високих результатів роботи, ефективності виробництва як необхідної умови підвищення якості життя і економічного розвитку країни;

- усунення непорозумінь і суперечностей щодо намірів, які відображають законні інтереси кожної зі сторін;

- досягнення взаємного прагнення до виконання намічених програм, сприяння утвердженню в суспільстві соціальної злагоди.

У процесі реалізації цих завдань у повоєнній Україні мають бути вирішені такі нагальні проблеми [25]:

- формування нової трудової і підприємницької мотивації суб'єктів соціального партнерства, яка відповідає вимогам ринкової конкуренції;

- утвердження соціально-трудова відносин, що визнають рівноправність усіх видів власності і всіх економічних факторів (людського капіталу, фізичного капіталу, природних ресурсів) і встановлюють недискримінаційні умови формування їх вартості й ціни;

- усунення чинників економічної напруженості в суспільстві і, в результаті, зменшення негативних соціально-економічних наслідків;
- створення умов для поступового формування ефективного власника всіх економічних факторів.

Слід зазначити, що протягом останніх передвоєнних років у місті Києві та у країні в цілому, стабільно зростала кількість громадських організацій та розширилася сфера їх діяльності й вплив на прийняття рішень на місцевому рівні. Разом з тим, фундаментальною проблемою залишалася низька фінансова самодостатність цих організацій, оскільки вони за своєю суттю є неприбутковими. Для вирішення цієї проблеми, наприклад, депутати Київради вирішили спрямувати зусилля на впровадження ефективного механізму налагодження комунікацій та створення сприятливих умов для розвитку громадянського суспільства, шляхом поширення і розвитку соціального партнерства між виконавчим органом Київської міської ради та громадою через громадські організації, діяльність яких має соціальну спрямованість. Таким інструментом стала Програма «Соціальне партнерство» на 2019-2021 роки [19], яка буде проаналізована далі більш детально.

РОЗДІЛ 2

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СПІВПРАЦІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

2.1. Вітчизняний довоєнний досвід реалізації програм соціального партнерства

Як позитивний вітчизняний досвід реалізації соціального партнерства розглянемо прийняту Київською міською радою депутатів Програму «Соціальне партнерство» на 2019-2021 роки [19]. Ініціатором розроблення програми став Департамент соціальної політики Київської міської державної адміністрації.

Слід зазначити, що протягом останніх років у місті Києві та по інших регіонах України невпинно зростала кількість громадських організацій та розширялася сфера їх діяльності й вплив на прийняття рішень на місцевому рівні. Разом з тим, фундаментальною проблемою залишалася низька фінансова самодостатність цих організацій, оскільки вони у переважній більшості є неприбутковими. Саме для вирішення цієї проблеми депутати Київради ще у лютому 2019 року вирішили спрямувати зусилля на впровадження ефективного механізму налагодження комунікацій та створення сприятливих умов для розвитку громадянського суспільства, шляхом поширення і розвитку соціального партнерства між виконавчим органом Київської міської ради та громадою через громадські організації, діяльність яких має соціальну спрямованість.

У попередні роки у місті Києві послідовно реалізовувалась політика, спрямована на підтримку громадських організацій та організацію проведення в місті Києві загальноміських соціальних заходів до державних свят та визначних дат. За попередні три роки було забезпечено організацію надання фінансової допомоги 150 громадським організаціям, діяльність яких має соціальну

спрямованість, на статутну діяльність, оплату оренди приміщень та комунальних послуг в сумі 57 млн грн. [8].

На початку діяльності з розроблення та реалізації зазначеної програми було зроблено оголошення про проведення конкурсного відбору (додаток А), та оголошення про проведення відкритого захисту конкурсних пропозицій, поданих громадськими організаціями для участі у конкурсному відборі громадських організацій для надання фінансової підтримки з бюджету міста Києва на реалізацію розроблених проектів у 2020 році (додаток Б).

З метою найбільш якісного та ефективного відбору громадських організацій для надання фінансової підтримки з бюджету міста Києва депутатським корпусом було розроблено відповідний порядок відбору. Також було затверджено форму для визначення рейтингу конкурсних пропозицій (додаток В).

Відповідно до Програми «Соціальне партнерство» на 2019-2021 роки [19] загальний обсяг фінансових ресурсів з бюджету міста Києва становив 87,6 млн грн на три роки, що дало можливість міським громадським організаціям протягом цього періоду продовжувати свою діяльність.

Оцінити ефективність та корисність програми «Соціальне партнерство» можна за підсумками 2020 року, оскільки дані за 2021 рік повинні були бути оприлюдненими після 1 кварталу наступного за звітними року, але внаслідок повномасштабної агресії з боку РФ та веденням бойових дій на території Київської області вони не були оприлюднені. Так, відповідно до програми «Соціальне партнерство» протягом 9 місяців 2020 року фінансування з бюджету міста Києва проводилося за такими напрямками [8]:

1. Надання на умовах конкурсного відбору фінансової допомоги громадським організаціям, діяльність яких має соціальну спрямованість, на виконання (реалізацію) розроблених ними проектів. Станом на 01.10.2020 року фінансову підтримку отримали 43 громадських організацій у сумі 2 536,6 тис. грн, діяльність яких має соціальну спрямованість, на реалізацію проектів

соціального захисту ветеранів і осіб з інвалідністю, які потребують соціальної підтримки.

2. Надання соціальних послуг та проведення соціальних заходів громадськими організаціями, діяльність яких має соціальну спрямованість. Так, протягом 9 місяців 2020 року було виділено фінансову підтримку:

- громадським організаціям з питань забезпечення гендерної рівності, іншим організаціям у сумі 561,8 тис. грн. на виконання (реалізацію) розроблених ними проєктів, спрямованих на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та реагування на факти домашнього насильства та гендерної зумовленої дискримінації. Громадські організації надали послуги в рамках виконання проєктів 5,7 тис. особам;

- районним Товариствам Червоного Хреста України на програми медико-соціальної допомоги самотнім громадянам похилого віку та інвалідам надано фінансування у сумі 293,2 тис. грн.. Кількість осіб, які потребували соціального обслуговування 11,2 тис. осіб;

- благодійній організації «Фонд «АСПЕРН» у сумі 249,4 тис. грн.. Кількість осіб, які потребували соціального обслуговування 849 осіб.

Також за 9 місяців 2020 проведено було проведено 11 різноманітних заходів, а саме: до Дня вшанування учасників бойових дій на території інших держав; до Дня українського добровольця; Міжнародний жіночий день; День матері; до Міжнародного дня визволення в'язнів фашистських таборів; до Дня пам'яті та примирення і 74-ї річниці перемоги над нацизмом у Другій світовій війні; до Дня скорботи і вшанування пам'яті жертв війни в Україні; відзначення 32-х роковин Чорнобильської катастрофи; до Дня українських миротворців; до Дня партизанської слави; до Дня миру. На організацію та проведення заходів було виділено 3 374,6 тис. грн (у т.ч. РДА 624,0 тис. грн) [8].

У табл. 2.1 наведено інформацію по міській цільовій програмі «Соціальне партнерство» на 2020 р. (після конкурсного відбору громадських організацій) Дніпровського району міста Києва.

Таблиця 2.1

**Інформація по Міській цільовій програмі «Соціальне партнерство»
на 2020 р. Дніпровського району міста Києва**

Назва організації по КПКВ 3192 (громадські організації ветеранів та осіб з інвалідністю)	План 2020 р.
Громадська організація «Дніпровська районна організація ветеранів України» м. Києва	120 000,00
Громадська організація «Організація інвалідів війни, Збройних сил та учасників бойових дій у Дніпровському районі м. Києва»	80 000,00
Громадська організація «Рада ветеранів АТО Дніпровського району міста Києва»	200 000,00
Дніпровське районне відділення спілки ветеранів Афганістану м. Києва	100 000,00
Назва громадських організацій по КПКВ 3242	
Дніпровська районна організація Товариства Червоного Хреста України в місті Києві	90 000,00
Громадська організація «Молодіжний центр Атлантичної Ради України»	132 200,00
Благодійна організація «Благодійний фонд «Карітас-Київ»	91 000,00

Наступними кроками були деталізація, розробка і планування реалізації проектів з надання соціальних послуг у межах програми «Соціальне партнерство». Мета проектів полягає у організації медико-санітарної допомоги самотнім громадянам похилого віку, інвалідам та іншим вразливим групам населення.

Отже, отриманий досвід показує, що завдяки організації соціального партнерства стало можливим проведення на належному організаційному рівні загальноміських соціальних заходів, що дало змогу залучити широке коло громадськості до вшанування пам'яті загиблих, зміцнення громадського руху, формування патріотичної свідомості громадян, а також сприяло повноцінній соціальній активності інвалідів та літніх людей.

2.2. Громадські організації як важливий елемент існування й розвитку демократичного суспільства

Як зазначалося вище, громадські організації є невід'ємним елементом будь-якого демократичного суспільства. На сучасному етапі суспільно-політичного розвитку нашої держави вони виступають свого роду сполучною ланкою між політичним і громадянським суспільством. Саме в цьому полягає їх стабілізуюча інтеграційна роль у суспільстві [7].

Генеральні напрямки розвитку українського суспільства у повоєнні часи – подальша розбудова демократії й розвиток політичної культури, мають посилювати тенденція до різноманітності громадських об'єднань у соціально-політичному житті. Під час суворих випробувань, що випали на долю українського народу на цей час українці стали більше цікавитися громадським життям і реєструвати нові громадські організації – про це красномовно свідчить статистика Міністерства юстиції України. Про це свідчить і той факт, що лише протягом весни 2022 року органами юстиції в Україні було легалізовано / зареєстровано більше трьох тисяч громадських формувань, основну частину яких – 81,5% – складають міські, всеукраїнські та міжнародні громадські організації, 17,7% – міські, всеукраїнські та міжнародні благодійні організації [7].

Очевидно, що найбільша питома частина легалізованих / зареєстрованих громадських формувань припадає саме на громадські організації. І це зрозуміло, оскільки різноманітні об'єднання громадян якраз і створюються для задоволення та захисту законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів їх членів.

Соціально-політичне призначення громадських організацій полягає, перш за все, в тому, що вони допомагають людям у вирішенні соціальних проблем і завдань повсякденного життя, відкривають широкі можливості для прояву суспільно-політичної ініціативи, здійснення функцій самоврядування.

Аналіз світового досвіду показує, що належна підтримка державою громадських (неприбуткових) організацій має позитивний політичний, соціальний та економічний ефект. У політичній сфері інститути громадянського суспільства формують громадянську активність і спонукають з державні інститути становитися більш відповідальними.

У сучасних кризових умовах в Україні громадські організації мають практично спільні типові проблеми, а саме [7]:

- відсутність регулярного достатнього фінансування;
- підвищена активність але низький ступень самоорганізації громадян;
- значна інформаційна нерівність і як наслідок – низька поінформованість населення, особливо у сільській місцевості, яка має менші можливості доступу до інтернет та соціальних мереж;
- відсутність матеріальної бази;
- недостатньо керівних навичок у членів організацій;
- проблеми з навчанням членів організацій.

Тому дуже важливим фактором розвитку громадських організацій є підтримка з боку органів влади та підприємств.

Більшість громадських організацій основну мету своєї діяльності вбачають у допомозі збройним силам України, іншим силовим інститутам держави, сприянні розвитку громад та територій, в першу чергу, тих що знаходяться на деокупованих територіях та у зоні бойових дій. Основними завданнями громадських організацій є:

- розвиток елементів громадянського суспільства;
- надання допомоги органам місцевого самоврядування у вирішенні нагальних проблем громади;
- робота з молоддю;
- підтримка соціально незахищених верств населення, в першу чергу – інвалідів, внутрішньо переміщених осіб, самотніх громадян похилого віку, багатодітних сімей тощо;
- задоволення та захист прав та інтересів членів організацій;

– сприяння залученню членів громади до волонтерської та підприємницької діяльності.

Ефективним механізмом співпраці громадських організацій, органів місцевого самоврядування та державного управління є соціальне замовлення [7], а саме: розробка й реалізація конкретних соціальних програм, спрямованих на вирішення тих чи інших проблемних питань.

Під час збройної агресії РФ проти нашої держави соціально-політичний стан суспільства характеризується наявністю цілої низки нагальних проблем, яка є актуальними не тільки для конкретних груп людей, але і національного масштабу. Вирішити їх державні органи управління часто не спроможні з різних причин, зокрема, не вистачає ресурсів (як людських так і матеріально-технічних), необхідних навичок, а іноді й просто розуміння. Таким чином, є нагальна потреба у вирішенні цих проблем, які можуть ідентифікуватися як необхідність у наданні допомоги різним проблемним та вразливим верствам населення – інвалідам, внутрішньо переміщеним особам, бідним, людям, які мають проблеми фізичного та психічного здоров'я, людям похилого віку, дітям вулиці, жертвам насильства, а також як необхідність масової соціальної роботи з дітьми, сім'ями, самотніми людьми, молоддю, певними групами ризику тощо. Це індивідуально значимі та суспільно необхідні послуги. Але всі ці дії матимуть невисокий рівень ефективності, якщо головний суб'єкт цих дій – молодь – будуть залишатися на рівні пасивного спостерігача [26].

Саме тому держава та молодь мають виступати партнерами та спільними виконавцями, з акцентом на особисту зацікавленість, послідовну систематичну роботу та внутрішню самодисципліну кожної молодої людини.

Реалізація молодіжної участі повинна проявлятися в усіх суспільних діях, що пов'язані з програмами збереження здоров'я та способу життя серед дітей та молоді. За такого підходу важливим принципом роботи виступає популяризація волонтерського руху та лідерства, відповідно до якого молоді люди, ставши

активними учасниками процесу, поширюють діяльність серед однолітків за методом «рівний – рівному» [7].

Під час збройної агресії РФ проти України волонтерський рух стрімко набирає популярності. До лютого поточного року його популяризацією займалися лише соціальні служби для сім'ї, дітей та молоді. Так, за даними досліджень Державного інституту розвитку сім'ї та молоді, у мирний час 84 % осіб вказували, що ніякої участі у волонтерській роботі не беруть. Серед ствердних відповідей: 8 % працювали у студентських соціальних службах, 6 % у соціальних службах області (міста, району) і тільки 2 % вказали на роботу в інших організаціях [12].

Наразі ситуація швидко змінюється – волонтерський рух в умовах воєнного часу швидко активізується, часто випереджаючи дії соціальних служб, одна з цілей діяльності яких полягає саме у підтримці та розвитку форм самоорганізації громадян, зокрема волонтерського руху. Розглянемо більш детально діяльність соціальних служб у цьому напрямку. Так, з метою професійної підготовки волонтерів до надання соціальних послуг ще у 2004 р. у регіонах країни було розпочато створення спеціалізованих формувань, які дістали назву «Школи волонтерів». Наступним кроком було затвердження наказом від 23 листопада 2009 р. № 68 Державної соціальної служби сім'ї, дітей та молоді «Примірної програми підготовки волонтерів в центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді».

На початку 2010 р. у всіх регіонах країни працювало вже 515 шкіл волонтерів, що на третину більше, ніж в 2005 р. Загалом, починаючи з 2005 р., в школах волонтерів пройшли підготовку понад 65 тис. осіб. За своїм соціальним статусом це були лікарі, юристи, студенти, учні старших класів середніх шкіл тощо [7].

За роки до повномасштабної агресії РФ найбільше волонтерів підготовлено в Харківській, Луганській, Сумській, Житомирській областях та в м. Києві [12]. Як приклад, розглянемо діяльність Миколаївської обласної громадської організації «Творити добро», яка була створена в липні 2010 р. Її

учасниками стала студентська громада Миколаївського державного аграрного університету (МДАУ) під патронатом ректора закладу. Метою діяльності цієї громадської організації є:

- захист законних соціальних, економічних та інших спільних інтересів їх членів;
- сприяння членам організації в участі в усіх сферах життя суспільства;
- постійна співпраця з органами законодавчої влади та місцевого самоврядування у вирішенні проблем;
- здійснення добродійних заходів, участь в розробці і реалізації програм.

Проте студенти університету незалежно від діяльності соціальних служб самостійно займаються волонтерською та благодійною роботою. Зокрема, починаючи з 2014 р. студентська молодь Миколаївського ДАУ опікувалася 36 мешканцями міського притулку для громадян похилого віку та інвалідів та 138 людьми похилого віку Заводського району. Головною метою такої роботи є поєднання інтересів молоді та людей похилого віку. Проект спрямований на збереження пам'яті про історичне минуле, проведення тематичних зустрічей свідків історії з молоддю, створення клубів для зустрічей, волонтерської діяльності, організації дозвілля в клубах за інтересами.

Лише за попередній рік учасниками громадської організації «Творити добро» було успішно реалізовано низку соціальних проектів [7], зокрема, громадська організація стала переможцем в конкурсі мінігрантів «Твоя ініціатива», організованого Фондом розвитку міста Миколаєва (залучено 5000 тис. грн.). У рамках цього проекту було проведено 5 акцій для ветеранів Другої світової війни, 7 трудових десантів, концерт силами студентів на якому були присутніми 150 чоловік ветеранів. Було облаштовано ветеранський дворик, висаджені саджанці винограду і створені клумба в міському притулку для престарілих. Додатково на реалізацію проекту притягнені 7 тис. грн. У реалізації проекту взяло участь 323 студентів-волонтерів.

Також був реалізований проект «Сільські студенти організовують дозвілля в гуртожитку», підтриманий Міжнародним фондом «Відродження» на

суму 17,5 тис. грн. У результаті проекту були задіяні 215 студентів, проведені конкурси, створено спортивну кімнату в гуртожитку, додатково притягнені 18 тис. грн. на придбання спортивного інвентарю.

Ще один проект: «Впорядкований дворик – мрія студентів» у рамках конкурсу малих грантів «Цивільна ініціатива для місцевого розвитку» за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» на суму 14 тис. грн. У результаті здійснення проекту 315 студентами ліквідований незаконний смітник, на цій території улаштована студентський дворик.

Проект «Організація дозвілля зусиллями студентів» був підтриманий організацією «Нова генерація» на суму 5 тис. грн. Цей проект об'єднав зусилля сільських студентів в організації дозвілля в гуртожитку № 2 МДАУ.

Проект «Сільським студентам гідні умови проживання в гуртожитку» був підтриманий Українським жіночим фондом на суму 15 тис. грн., і передбачав створення сучасної пральної кімнати в гуртожитку № 2. Як результат, силами 215 студентів улаштована в гуртожитку кімнату особистої гігієни і прання.

Крім того, Миколаївська обласна громадська організація «Творити добро» є активним учасником різноманітних заходів та проектів. Зокрема, наказом управління у справах сім'ї та молоді Миколаївської облдержадміністрації від 10.01.14 № 1 було оголошено обласний конкурс з визначення програм (проектів, заходів), розроблених громадськими організаціями та творчими спілками стосовно дітей, молоді, жінок та сім'ї, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка.

У рамках цього конкурсу ініціативною групою громадської організації «Творити добро» був розроблений проект облаштування лікарняного дворику в Миколаївській обласній дитячій лікарні, яка розрахована на 510 ліжокмісць.

Щорічно в стаціонарних відділеннях лікарні проліковуються близько 15 тис. дітей. Поліклініка за рік надає консультативну допомогу близько 55 тис. дітей. Усе це відбувається в облаштованих корпусах, які контрастно виділяються на недоглянутій зеленій зоні лікарні. Двір, через відсутність урн

для сміття, швидко забруднювався, по усьому парку розкидалося сміття, відсутні умови для дозвілля дітей.

Протягом року силами студентів Миколаївського ДАУ облаштували лікарняний дворик та ініціювали звернення до обласної ради про додаткове фінансування лікарні на благоустрій лікарняного дворика. Завдяки реалізації проекту сільським дітям стало комфортно знаходитися на території лікарні в період лікування. Крім того, відбулася зміна ставлення від пасивного очікування «влада зобов'язана забезпечити» до активної участі громадськості в рішенні насущних проблем.

До реалізації цього проекту громадською організацією було залучено 300 чоловік. Було проведено 5 суботників по впорядкуванню території лікарні, вирішено питання про виділення додаткових коштів з обласної ради на благоустрій території лікарні, проведено збір коштів серед небайдужих до акції людей. Для реалізації проекту було розроблено стратегію досягнення поставлених цілей (табл. 2.2).

Від початку повномасштабної збройної агресії РФ громадської організації «Творити добро» активно включилися у заходи з оборони міста. Студенти тісно співпрацюють з підрозділами самооборони Миколаєва, допомагають підрозділам ДСНС у ліквідації наслідків ракетних обстрілів міста, розбирають завали зруйнованих будівель, допомагають пораненим у лікарнях.

Отже, активна участь всіх зацікавлених сторін у реалізації волонтерських проектів стала важливою умовою для розробки ефективних і реалістичних планів діяльності та основних напрямів розвитку громадських ініціатив. Дуже важливою є інформаційна та просвітницька робота в напрямі залучення максимальної кількості небайдужих людей до участі в спільних проектах. Адже всі громадяни повинні проявляти, принаймні, мінімальний інтерес до проблем розвитку громад, оскільки прийняті рішення вплинуть на їхнє повсякденне життя.

Проект «Лікарняний дворик» від ГО «Творити добро» [7]

Завдання	Назва заходу, перелік робіт і матеріалів, які ресурси і яким чином будуть використані:	Кількість учасників їх склад
Завдання №1 Інформаційна кампанія	<ol style="list-style-type: none"> Провести анкетування, опитування громадськості, для визначення думки громадян відносно проблеми впорядкування території лікарні. Круглий стіл для ЗМІ і громадських організацій. Проведенні акцій « Ми проводимо копільничий збір засобів для благоустрою обласної лікарні». Розміщення інформації в обласних ЗМІ 	Учасники: 25 — громадськість; 3 — журналісти; 5 — представників обласної влади; 5 — представники бізнесу; 15 — медичний персонал;
Завдання №2 Ініціювати звернення до обласної ради	<ol style="list-style-type: none"> Написання звернення до депутатів обласної ради про можливість фінансування благоустрою території лікарні. Брати участь в засіданнях постійних комісій обласної ради. Взяти участь в сесії обласної ради, яка розглядатиме питання проекту. 	25 — громадськість; 5 — депутати обласного ради; 3 — представники бізнесу (юристи)
Завдання №3 Проведення суботників	<ul style="list-style-type: none"> Формування команд волонтерів, змісту і обсягів робіт, постановка завдань і інструктаж командам волонтерів для суботників на території лікарні за проектом. Участь в суботниках. Закупити устаткування дитячого ігрового майданчика. 	Учасники: 3 — журналісти; 5 — представники влади; 15 — представники бізнесу; 100 — волонтери; 35 — медичний персонал
Завдання №4 Урочисто відкрити лікарняний дворик	<ol style="list-style-type: none"> Нарада і розробка сценарію урочистого відкриття «Благоустрій лікарняного двору» <ul style="list-style-type: none"> організація дозвілля; тиражування і поширення запрошень Проведення урочистого відкриття затишного дворика на території обласної дитячої лікарні. Провести анкетування, опитування громадськості для визначення думки громадян відносно результатів проекту Проінформувати ЗМІ про виконану роботу. 	Учасники: 80 — громадськість; 3 — журналісти; 5 — депутати обласної ради; 25 — представники бізнесу; 70 — медичний персонал; 150 — діти, які знаходяться на лікуванні в лікарні

Крім того, для зацікавленості громади у змінах та розвитку громадянської активності, навіть у воєнний час, необхідно залучати хоча б якусь частку надходжень з місцевих податків та зборів на підтримку та розвиток цих процесів. Коли громадяни мають доступ до інформації, що подається у простій та доступній формі, їм легше зрозуміти, що відбувається, побачити зв'язок між пропонованими змінами в громаді та власними потребами, а також, у якості зворотного зв'язку, надавати органам місцевого самоврядування корисні поради й рекомендації.

Необхідність інформувати громадян щодо проблем, у вирішенні яких вони можуть взяти участь, переконати їх змінити свою поведінку та брати активну участь у житті своєї громади є також одним із основних завдань просвітницької діяльності.

Звичайно, сьогодні всім зрозуміло, що поінформованість в тій чи іншій сфері є чи не найважливішим чинником, що впливає на ефективну діяльність. Дуже важливими є інтерактивні комунікаційні процеси, які забезпечують постійний зворотній зв'язок з людьми, для яких працює громадська організація, а також концентрація на комунікаційних потребах професійних та спеціалізованих груп (тимчасово переміщених осіб, поранених та інвалідів, фахівців державних установ і організацій, відповідальних працівників органів державної влади та місцевого самоврядування).

Особливу увагу необхідно приділяти особам та організаціям, які впливають на формування суспільних поглядів, а також особам, які сприяють розповсюдженню інформації. До них входять політичні партії й діячі, громадські організації, а також журналісти, які висвітлюють питання розбудови громадянського суспільства, підвищення соціального потенціалу суспільства, якості надання послуг у засобах масової інформації.

Отже, громадські організації – це організації, які працюють незалежно від державних органів, але одночасно тісно співпрацюють з ними, вирішуючи соціальні проблеми та надаючи соціальні послуги, так необхідні сьогодні громадянам під час воєнного стану, а також і повоєнні часи під час відновлення економіки України та подальшого розвитку демократичного суспільства. Зайнявши нішу між державним і приватним секторами, громадські організації створюють своєрідний місток, через який громадяни можуть реально впливати на вирішення нагальних потреб та формування суспільства, в якому вони проживають. Особливого значення набуває залучення молодого покоління до громадської благодійної та волонтерської роботи як основної рушійної сили розбудови соціально орієнтованого громадянського суспільства.

2.3. Пропозиції щодо розвитку механізмів співпраці громадських організацій з органами місцевого самоврядування

Сьогодні у переважній більшості громад, навіть у тих що не знаходяться у зоні бойових дій, спостерігається велика низка проблем забезпечення життєдіяльності та розвитку. При чому, це стосується як публічного сектору, так і бізнесу. Тому органи місцевого самоврядування, а також місцеві державні адміністрації часто згадують про допомогу громадських організацій та вбачають їх основними гравцями у реалізації багатьох соціальних проектів.

Традиційно у стратегіях та проектах соціального спрямування роль громадських організацій відзначається як «ключові партнери». У праці [34] розкривається шлях до розвитку співпраці громадських організацій та місцевого самоврядування, який засновується на результатах аналізу проблем місцевого розвитку. Так, авторами виділено дві групи механізмів співпраці: перша – стратегічна співпраця, і друга – практична співпраця.

Перша група механізмів співпраці виділена на основі аналізу статутів чи стратегій (проектів / планів), які націлені на вирішення глобальних проблем життєдіяльності та розвитку громад. У цю групу входять наступні механізми співпраці [34]:

- інформаційна співпраця. Органи місцевого самоврядування отримують допомогу від громадських організацій щодо інформованості населення про проблеми / потреби / заслуги органу місцевого самоврядування);

- скликання громадських слухань. У деяких статутах громад зазначено, що громадська організація має право ініціювати скликання громадських слухань щодо певної проблеми;

- розробка спільних проектів. Цей спосіб співпраці знайшов найбільше поширення у реалізації стратегій місцевого розвитку. Мова йде про те, що громадські організації можуть подавати на розгляд проекти, що стосуються підвищення спроможності та змін у громадах, тобто такі проекти, що мають соціальну корисність;

- корегування. Активісти подають зауваження до проектів рішень / статутів / стратегій;
- реалізація стратегії. Влада на місцях позиціонує громадські організації як партнерів з реалізації стратегії розвитку громади, пояснюючи це розбудовою громадянського суспільства;
- громадський контроль. Покладання функцій громадського контролю та нагляду за роботою органів місцевого самоврядування на громадські організації;
- налагодження взаємовідносин. Підтримка діалогу між активістами та владою на місцях, а саме, налагодження відносин, що складаються між громадськими організаціями та органами місцевого самоврядування, згідно з чинним законодавством.

У довоєнні часи лідерами у співпраці з громадським сектором з питань створення та реалізації стратегій були західні регіони України, а саме, Давидівська (Львівська обл.), Сокирянська (Чернівецька обл.), Почаївська та Шумська (Тернопільська обл.) громади [34]. На теперішній час статистична інформація відсутня.

Для територіальних громад є дуже важливим підтримання взаємовідносин та співпраці з громадськими організаціями, оскільки таким чином вони можуть вирішувати нагальні проблеми, на які, особливо в умовах воєнного часу не вистачає ані державних, ані місцевих ресурсів.

І досі інформаційна сфера залишається однією з найменш розвинутих стосовно співпраці органів місцевого самоврядування з громадськими організаціями. Згідно з результатами кількісного соціологічного дослідження громадської активності, проведеного у довоєнний час [34], інформаційна взаємодія пов'язана насамперед задачею інформованості мешканців щодо основних проблем та змін у громаді, і є одним з пріоритетів громадських організацій. Проте, громади не подбали про цей пункт у своїх статутах та стратегіях розвитку, тому цю функцію, у більшості, перебрали на себе громадські організації.

Друга група механізмів співпраці громадських організацій та органів самоврядування громад, так звана «практична співпраця», виділена на основі аналізу інформації, яка висвітлена на сайті громади. У цьому контексті можна виділити такі механізми [34]:

- висвітлення новин про громадські організації. Розміщення на сайтах громад новин чи повідомлень про діяльність чи досягнення громадських організацій;

- спільні заходи / проекти. Громадські організації спільно з об'єднаними територіальними громадами працюють над спільним заходом чи проектом. У довоєнні часи найчастіше мова йшла про організацію культурно-масових заходів, у воєнний час – про волонтерську діяльність;

- навчання для громадських організацій або самими громадськими організаціями – проведення навчання (семінарів, лекцій, тренінгів) представниками громадського сектору для активістів, пересічних громадян, а також для депутатів та працівників міських / селищних рад. Це один із найбільш популярних напрямів співпраці як у довоєнній часи, та і у воєнний час;

- робочі зустрічі, найчастіше відбувалися у формі спільних нарад керівництва територіальних громад з громадськими організаціями та щодо вирішення певних проблем місцевого значення. У такій співпраці дуже важливим є висвітлення перед громадськістю результатів таких зустрічей, що на жаль виконується далеко не завжди.

Аналіз розвитку цифровізації регіонального розвитку в Україні [29] свідчить, що у понад двох третин сайтів об'єднаних територіальних громад не міститься інформації про громадські організації, їх залучення до вирішення проблем життєдіяльності громади та інформацію про співпрацю влади із громадськими організаціями.

Висвітлення співпраці органів місцевого самоврядування з громадськими організаціями на сайтах громад віддзеркалює такий графік (рис. 2.1):

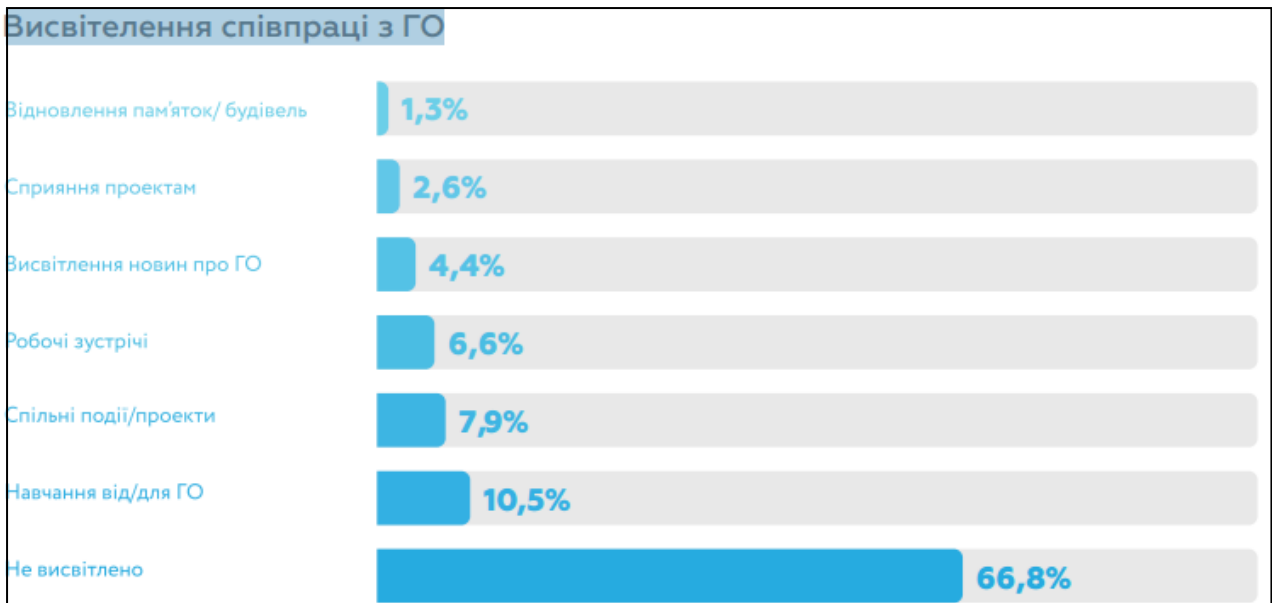

Рис. 2.1. Висвітлення співпраці з громадськими організаціями на сайтах громад [30]

Як бачимо, найбільше переважає останній пункт – «не висвітлено» (66,8%). На сайтах територіальних громад часто висвітлюють загальнонаціональні новини, які тим чи іншим чином можуть стосуватись громади, а також дописують про різні події регіонального масштабу. У середньому, сайт територіальної громади налічує 10-12 сторінок у розділі «Новини», на кожній сторінці, у середньому, по десять новин. Тому, можна зробити висновок, що керівництво більшості громад приділяє достатньою увагу висвітленню важливих подій на своїх сайтах. Найпопулярнішим механізмом співпраці цієї групи є навчання від/для громадських організацій (10,5%) [34].

Проведені дослідження [34] свідчать, що більшість (51%) територіальних громад на Західній Україні, не має прописаних механізмів співпраці у статутах чи стратегіях розвитку (або вони взагалі відсутні) – то співпраця не висвітлена й на сторінках сайту. Друге та третє місце займають випадки, коли співпраця в статуті (стратегії розвитку) прописана, проте на сайті про реальну співпрацю новин немає (19,3%), і, коли співпраця в статуті (стратегії розвитку) не прописана, проте територіальна громада висвітлила свою співпрацю із громадськими організаціями на сайті (17,8%).

Згідно з результатами дослідження, існують два основні інструменти, які використовують громадські активісти у співпраці з органами місцевого самоврядування:

- особисте звернення – 77,8%;
- співпраця з конкретно визначеними особами (працівниками органів місцевого самоврядування, депутатами) – 68,4%.

Ці ж інструменти, на думку активістів, є найбільш ефективними, але відсоток розподілу різниться: першу сходинку посідає співпраця з конкретно визначеними особами (63,2%), другу – особисте звернення (59,6%).

Найменш ефективними вважають такі способи комунікації, як громадські слухання та експертизи (3,5%), загальні збори мешканців (1,8%). Серед іншого опитані вказали листування або ж публічні дописи у соціальних Інтернет-мережах. Такий розподіл свідчить про те, що громадським активістам легше комунікувати з владою персонально для уникнення бюрократичних процедур та пришвидшення процесу вирішення проблем.

Інформаційна співпраця – це висвітлення у ЗМІ громадськими об'єднаннями та органами самоврядування проблем, потреб чи досягнень громади. У статутах переважної більшості громад немає загадки про цей механізм, або лише один статут на регіон має прописаний механізм інформаційної співпраці. Загалом, цей підпункт займає лише 2,8% від всіх механізмів співпраці і є одним з найменш популярних механізмів співпраці, що відображені в статутах громад. Деякі статuti чи стратегії містять окрему статтю де вказано, що громадські організації повинні допомагати інформувати населення.

Стосовно тенденцій розвитку цього механізму, то враховуючи розвиток інформаційних технологій у наш час та інформаційних ресурсів громад зокрема, можна стверджувати, що цей механізм має високий потенціал для використання. Проте, він не свідчить про хороший рівень співпраці між органами управління територіальних громад та громадськими організаціями,

лише показує відсутність якісного інформування населення територіальних громад.

Важливо розуміти, що інформаційна співпраця органів місцевого самоврядування та інших інституцій громадянського суспільства повинна будуватися за принципом «гри з позитивним залишком». Тобто, працюючи разом, органів місцевого самоврядування та громадські організації отримують більше довіри та підвищують зацікавленість населення громади до вирішення нагальних проблем та впровадження. Адже завдяки такому наряду співпраці, залученість жителів громади до політичних та соціальних аспектів повинна зростати пропорційно до рівня поінформованості населення щодо цих питань.

Крім інформаційної співпраці, добре себе зарекомендував такий механізм співпраці, як громадські слухання.

Аналіз громад Дніпропетровщини свідчить, що механізм скликання громадських слухань зустрічається лише у трьох статутах, надаючи громадським організаціям право ініціювання громадських слухань, на території, де діє організація. Скликання слухань, як механізм співпраці, зустрічається найбільш рідко в статутах територіальних громад та займає 1.6% від інших механізмів. Зовсім невелика кількість громад проводять громадські слухання, не обмежуючись проектами містобудівної документації, і статус громади – чи то сільська / селищна територіальна громада, чи місто – обласний центр, значення на має. Цей факт не підтверджує поширену теорію, що великі розвинуті міста більш ефективно і прозоро співпрацюють та взаємодіють з громадськістю, ніж менші розвинуті території (громади сіл, селищ, малих міст).

Цей механізм потрібен для налагодження та активізації співробітництва (партнерства) органів місцевого самоврядування різних територіальних громад з місцевим населенням. І в статутах та стратегіях розвитку громад бажано звернути увагу на характеристику процедури збору громадських слухань, а також процедуру легітимізації та затвердження рішень, які були прийняті на таких зборах.

Наступний механізм – це ініціалізація спільних проєктів.

Найчастіше цей механізм згадується в контексті присутності представників громадських організацій на засіданнях, де їхня думка буде вислухана і вплине на подальші рішення щодо запровадження заходів / проєктів / програм щодо вирішення певних проблем територіальної громади. Проте, загалом такий механізм співпраці не є популярним серед досліджуваних об'єднаних територіальних громад (лише 3,7% від всіх). Вдалі приклади – Томаківська селищна, Ілларіонівська сільська, Слобожанська селищна, Софієвська селищна територіальні громади Дніпропетровщини, де в порядку місцевої ініціативи мешканці громад звертаються до сільської селищної / сільської ради та їх звернення враховуються при формуванні бюджету участі. Не усі ініціативи отримують підтримку на сесії місцевої ради, проте основне те, що члени територіальної громади, органи влади та громадські активісти працюють як рівноцінні партнери, спільно ініціюючи позитивні зміни на території свого села / селища / міста.

Для посилення інституційної спроможності громадських організацій ефективним інструментом є конкурс проєктів для громадських організацій з бюджету органу місцевого самоврядування. Такий конкурс із незначними ресурсами дозволить громадським організаціям посилювати навички менеджменту, ініціювати власне бачення викликів в громаді та можливостей їх подолання, що є особливо важливим в умовах воєнного часу.

Наступний відомий у світі інструмент, який вже довів свою ефективність – це громадський контроль. Контроль повинен здійснюватися також і громадськими організаціями.

Показовим для органів місцевого самоврядування Дніпропетровщини є те, що даний механізм використовується ще недостатньо активно, і на цей час лише у декількох статутах територіальних громад включений пункт, який прописує механізм громадського контролю над органами місцевого самоврядування. Так, навіть у проєкті статуту територіальної громади обласного центру Дніпропетровщини – міста Дніпро, викладеному у 2020 році

на офіційному сайті громади для обговорення [24], не визначено не тільки механізми громадського контролю, але й взагалі не висвітлені питання взаємодії органів самоврядування міста з громадськими організаціями.

І це при тому, що у Примірному статуті територіальної громади, оприлюдненому на сайті Міністерства розвитку громад та територій України [17], чітко прописані форми співробітництва органів самоврядування з громадськими організаціями.

Так, у п 1. Статті 21 Примірного статуту «Форми здійснення громадського контролю за діяльністю органів та посадових осіб місцевого самоврядування» визначено: «Громадський контроль за діяльністю органів та посадових осіб місцевого самоврядування територіальної громади здійснюється шляхом:... створення та функціонування громадських організацій з контролю за діяльністю органів та посадових осіб місцевого самоврядування».

Враховуючи, що вимоги щодо забезпечення прозорості діяльності адміністративних структур будуть постійно підвищуватися на шляху інтеграції України до Євросоюзу, роль цих механізмів співпраці публічної влади з громадськими організаціями також буде постійно підвищуватися. Тому вони мають бути прописані у статутах або стратегіях розвитку територіальних громад, і як наслідок цього, механізм громадського контролю буде активно використовуватись громадськими активістами.

Для підвищення демократичності громадянського суспільства, в цьому випадку, потрібно якомога частіше комунікувати владі з громадою щодо можливого моніторингу та контролю виконавчих комітетів та адміністративних структур. Потрібно як і прописувати механізм співпраці в статутах, так і обговорювати його з громадою.

Що стосується стратегічного розвитку територіальних громад, то одним із найпопулярніших механізмів співпраці є залучення громадських організацій до розробки та реалізації стратегії місцевого розвитку. Як відомо, процес формування Стратегії складається з декількох послідовних фаз і етапів (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Узагальнена модель процесу формування стратегії розвитку територіальної громади [27]

1 Підготовча фаза: організація роботи зі стратегічного планування (визначення зацікавлених сторін, формування робочої групи, залучення громадськості та бізнесу, проведення опитування, інформаційно-маркетингове забезпечення Стратегії).

2. Фаза розробки Стратегії: складається з 3-х етапів:

Етап 1. Аналіз ситуації: діагностика (обробити опитування мешканців та підприємців; зібрати та обробити статистичну, аналітичну, управлінську інформацію про стан громади; здійснити аналіз сучасного профілю громади, провести SWOT-аналіз, бенчмаркінг чи інші варіанти аналізу ситуації; з'ясувати проблематику, ключові тенденції розвитку й потенціал стратегічного вибору громади, з'ясувати конкурентні переваги і конкурентні позиції території та громади, визначити ресурсні можливості і фактори привабливості території для потенційних інвесторів; сформувані потенційні точки соціально-економічного зростання громади та проаналізувати їх ймовірну істинність).

Етап 2. Формування системи цільових орієнтирів (глобальні орієнтири: визначення (уточнення) місії, стратегічного бачення та стратегічних пріоритетів розвитку громади; визначення системи та структури стратегічних та операційних цілей розвитку громади).

Етап 3. Формування портфелю Стратегії: визначення набору проектів і програм з реалізації Стратегії у прив'язці до операційних цілей; розподіл проектів за часовими горизонтами Стратегії; розробка паспортів (технічних завдань) проектів найближчого часового горизонту Стратегії).

3. Фаза реалізації та моніторингу Стратегії: формування та візуалізація блоку очікуваних стратегічних результатів реалізації Стратегії; формування системи управління реалізацією Стратегії; формування підходу до моніторингу виконання Стратегії та отримання її результатів, зокрема порядку громадського моніторингу; формування системи науково-експертної, комунікативної та інформаційно-маркетингової підтримки реалізації стратегічних пріоритетів.

І на всіх фазах та етапах управління стратегічним розвитком територіальних громад громадські організації мають бути одними з основних стейкхолдерів, оскільки їх місії у переважній більшості співпадають зі стратегічними цілями.

Необхідно констатувати, що загалом на цей час інструменти впливу громадських організацій на діяльність органів публічного управління територіальних громад поки ще залишаються більш декларативними, аніж дієвим: керівники громади хіба згадують про те, що потрібно залучати громадські організації для реалізації стратегії розвитку, проте сам принцип реалізації, а також делегування обов'язків чи надання коштів не відбувається.

Не дивлячись на загальну тенденцію, варто відзначити вдалий досвід співпраці щодо реалізації стратегій влади на місцях спільно з громадськими організаціями. Так у Почаївській громаді спільно з ГО «Гуртом» створено відділ управління проектами та програмами соціально-економічного розвитку, метою якого є реалізація прийнятої стратегії. Давидівська громада разом з громадською організацією «Центр просвітництва та розвитку людини» укладає

карту усіх ресурсів, які є на території громади, для розробки іміджевої стратегії розвитку на наступні кілька років.

Старости готували інформацію про усі земельні ресурси, кількість підприємств, культурну та архітектурну спадщину та нерухоме майно, у яке можна інвестувати.

Повномасштабна агресія з боку РФ, на нашу думку, стала певним каталізатором щодо налагодження тісного співробітництва органів самоврядування територіальних громад з громадськими організаціями, оскільки волонтерські рухи показали себе дієвими та активними силами у вирішенні нагальних проблем громади, на які у публічної влади не вистачає ані ресурсів, ані бюджету. Крім того, громадські організації під час воєнного стану виступають однією з рушійних сил об'єднання та згуртування громади, без чого не є можливим виживання у цій складній ситуації.

Для подальшого покращення співпраці органів публічного управління з громадськими організаціями, можливо, потрібно побудувати універсальну стратегію «win-win» [30]. Потрібно розробляти її «усередині» громади, за участю депутатів, мешканців, експертів та представників бізнесу, а також інших зацікавлених сторін, які готові до розроблення стратегії та залучення до конкретних дій.

Отже, співпраця громадських організацій із органами місцевого самоврядування є ефективним інструментом забезпечення життєдіяльності громади у складних умовах воєнного стану та подальшого місцевого соціально-економічного розвитку після нашої перемоги. А застосування таких механізмів, як інформаційне співробітництво, партнерство, реалізація спільних с проектів тощо – значно підвищує результативність поточної та стратегічної діяльності в громадах, сприяє її активізації та забезпеченню життєдіяльності населення в цілому.

ВИСНОВКИ

Магістерська робота присвячена обґрунтуванню ролі громадських організацій у забезпеченні життєдіяльності територіальних громад у воєнний час та їх розвитку. У роботі досліджено роль громадських організацій у розвитку громадянського суспільства; узагальнено європейський досвід діяльності громадських організацій з реалізації державної інноваційної політики; розглянуто соціальне партнерство як специфічний вид громадських відносин та проаналізовано вітчизняний досвід реалізації місцевих програм соціального партнерства; охарактеризовано роль громадських організацій у реалізації соціальних проектів для молоді; обґрунтовано механізми співпраці органів місцевого самоврядування з громадськими організаціями під час вирішення проблем воєнного стану та повоєнного розвитку.

Так, щодо ролі громадських організацій у розвитку громадянського суспільства, слід зазначити, що у західній системі гуманістичних цінностей вже міцно усталилося переконання, що громадянське суспільство не має альтернативи, оскільки цей спосіб організації суспільства найбільш відповідає людській природі. Характерні відмінності громадянського суспільства полягають у тому, що політична воля спирається на широке використання громадянами своїх соціальних і громадянських свобод, їх упевненості у своїх силах; на існування в країні глибоко укорінених демократичних цінностей. Дані цінності підсилюються пропорційно тому, що люди отримують можливість робити вільний вибір і добровільно брати на себе відповідальність на основі своїх соціальних і громадянських пріоритетів.

Доведено, що розгалужена система недержавних громадських організацій і рухів є необхідною передумовою розвитку демократії, одним із загальноприйнятих і найбільш поширених критеріїв, за допомогою якого громадян отримують можливість брати реальну участь в управлінні, у вирішенні як державних, так і громадських справ. Суспільство не може бути демократичним, якщо воно позбавлене таких можливостей. Тільки створюючи

сприятливі умови для розкриття творчого потенціалу громадян і подолання їх соціальної інертності, суспільство отримує спроможність до саморозвитку через участь народу в процесі демократизації.

Одним із елементів, що складає основу громадської активності, є прагнення певної групи населення задовольнити свої суспільні інтереси. До таких груп і відносяться громадські організації, чим і обумовлена актуальність даного магістерського дослідження.

Обґрунтовано, що процес становлення громадянського суспільства можна поділити на декілька основних етапів. Першим є об'єднання суспільства навколо ідей та цінностей, притаманних громадянському суспільству, та визнання цих цінностей такими, що є основними у визначенні векторів поведінки, у процесі прийняття тих чи інших рішень.

Наступний етап – інституціоналізація громадянського суспільства. На цьому етапі відбувається створення організацій, осередків, різноманітних рухів, які, власне, здійснюють цілеспрямовану діяльність, зорієнтовану на закріплення у суспільстві ідей та цінностей, визнаних основними на першому етапі. Необхідною умовою другого етапу є проведення діалогу між інститутами громадянського суспільства, налагодження між ними зв'язків як національному масштабі, так і на міжнародному рівні.

Охарактеризовано головні цілі та завдання діяльності громадських організацій як під час збройної агресії РФ, так і під час відновлення у повоєнні часи. Вони полягають у: задоволенні і захисті законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів громадськості; сприянні реалізації громадських ініціатив шляхом усебічної підтримки професійних та громадських ініціатив; залученні якомога широким верств громадськості до розбудови відкритого громадянського суспільства, що передумовою інтеграції України до Євросоюзу; розробці та реалізації громадських програм власними силами, а також у співпраці з державними та іншими організаціями; допомозі іншим громадським організаціям у становленні та розвитку їхніх структур; інформаційній та початковій

підтримці, наданні різноманітних послуг організаціям; участі у програмах іноземних та міжнародних громадських (неурядових) організацій; проведенні міжнародних заходів відповідно до чинного законодавства України; організації та видання нових газет, журналів, самостійному здійсненні інших видів інформаційної діяльності або спільно з іншими організаціями на некомерційній основі; формуванні еліти, сприянні розвитку громадянської свідомості.

На основі узагальнення європейського досвіду діяльності громадських організацій з реалізації державної інноваційної політики показано, що рекомендації ЄС для заходів на національному рівні з розбудови суспільства знань, що містяться в Стратегії «Європа 2020», актуальні для України як у теперішньому стані воєнного протистояння, так і в процесі її євроінтеграції після перемоги.

Так, неурядові організації можуть принести у процес прийняття рішень знання і незалежну експертизу, довіру суспільства в озвучуванні проблем, представленні їх інтересів та залученні до участі у процесах, забезпечуючи тим самим вирішальний внесок у розробку політики. Заохочуються усі рівні залучення – від простого надання інформації до консультації, діалогу і, нарешті, партнерства між неурядовими організаціями та органами публічного управління.

Розглянуто соціальне партнерство як специфічний вид громадських відносин. Проаналізовано роль соціального партнерства у функціонуванні громадянського суспільства і ринкової економіки. Так, соціальне партнерство можна визначити як механізм для функціонування розвинутого, здорового суспільного організму. Такий механізм не тільки успішно працює в умовах стабільної економіки і злагодженого суспільства, але й набуває особливого значення для згуртування суспільства під час випробувань воєнного часу.

Проаналізовано вітчизняний передвоєнний досвід реалізації міських програм соціального партнерства із залученням громадських організацій. Так, Департаментом соціальної політики Київської міської державної адміністрації було розроблено програму «Соціальне партнерство» на 2019-2021 роки.

Завдяки організації соціального партнерства стало можливим проведення на належному організаційному рівні загальноміських соціальних заходів, що дало змогу залучити широке коло громадськості до вшанування пам'яті загиблих, зміцнення громадського руху, формування патріотичної свідомості громадян, а також сприяло повноцінній соціальній активності інвалідів та літніх людей.

Охарактеризовано роль громадських організацій у реалізації соціальних проєктів. Як приклад, було проаналізовано досвід Миколаївської обласної громадської організації «Творити добро», яка працює над реалізацією соціальних проєктів ще з липня 2010 р. Показано, що активна участь всіх зацікавлених сторін у реалізації проєктів цієї організації стала важливою умовою для розробки ефективного і реалістичного плану діяльності та основних напрямів розвитку громадських ініціатив. Дуже важливою є інформаційна та просвітницька робота в напрямках залучення максимальної кількості небайдужих людей до участі у спільних проєктах, що є особливо важливим у воєнний час. Адже всі громадяни повинні вставати на захист держави та по мірі можливостей долучатися до вирішення нагальних проблем територіальної громади, у якій вони мешкають.

Обґрунтовано механізми співпраці громадських організацій та органів місцевого самоврядування у реалізації проєктів місцевого розвитку. Виділено дві групи механізмів співпраці: перша – стратегічна співпраця, і друга – практична співпраця.

Перша група механізмів співпраці виділена на основі аналізу статутів чи в стратегій (проєктів / планів), які націлені на соціально-економічний розвиток громад. У цю групу входять наступні механізми співпраці: інформаційна співпраця; скликання громадських слухань; розробка спільних проєктів; корегування; реалізація стратегії; громадський контроль; налагодження взаємовідносин. Застосування таких механізмів набуде першочергового значення після завершення воєнних дій на шляху інтеграції України до Євросоюзу.

Друга група механізмів співпраці громадських організацій та громади названа «практична співпраця» та виділена на основі аналізу інформації, яка висвітлюється на сайтах територіальних громад. До цієї категорії віднесено такі механізми: висвітлення новин про громадські організації; спільні події / проекти; навчання для громадських організацій (або самими громадськими організаціями); робочі зустрічі. Ці механізми постійно використовуються для вирішення поточних проблем і набувають першочергового значення під час воєнного стану.

Зроблено висновок, що тісна співпраця громадських організацій із органами місцевого самоврядування є ефективним інструментом вирішення нагальних проблем територіальної громади у кризисні часи повномасштабної агресії з боку РФ, а також забезпечення місцевого соціально-економічного розвитку як обов'язкової передумови євроінтеграції України після перемоги. Реалізація громадськими організаціями таких механізмів, як інформаційна співпраця, партнерство, реалізація спільних проектів тощо – значно підвищує результативність діяльності органів місцевого самоврядування, сприяє активізації громадськості в об'єднаних територіальних громадах, підвищенню рівня та якості життя населення в цілому.

Рекомендації та пропозиції, надані в роботі, можуть застосовуватися для підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування на основі співучасті з громадськими організаціями та у формі соціального партнерства як при подоланні труднощів воєнного часу, так і з реалізації стратегій та програм місцевого розвитку у повоєнні часи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз середньострокового плану пріоритетних дій уряду до 2020 р. щодо виконання Угоди асоціації Україна – ЄС у сфері науки та технологій та впровадження інвестиційно-інноваційної моделі економічного розвитку. – 19 с. // Проект «Посилення впливу громадськості на євроінтеграційні процеси у сфері науково-технічного та інноваційного розвитку України». Дата звернення: 15.10.2021. URL: <http://inno.lviv.ua/ua/item/1026>.

2. Гостева О.М. Роль громадських організацій в процесі розбудови громадянського суспільства в Україні / О. М. Гостева // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 10. Дата звернення: 13.10.2021. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1135>.

3. Децентралізація влади в Україні: оцінювання результатів формування та розвитку самодостатніх громад : монографія / С. М. Серьогін, Ю. П. Шаров, Т. В. Маматова, І. А. Чикаренко [та ін.] ; за заг. та наук. ред. С. М. Серьогіна, І. А. Чикаренко. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2018. 278 с.

4. Дорожня карта інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA) : рішення колегії Міністерства освіти і науки України протокол від 22.03.2018 № 3/1-7. Дата звернення: 3.10.2021. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/kolegiya-ministerstva/2018/05/1-dorozhnya-karta-integratsii-ukraini-do-evro.pdf>.

5. Духовність як основа консолідації суспільства. Уряду України. Президенту, законодавчій, виконавчій владі : Аналіт. розробки, пропозиції наук. та практ. працівників. Т.16 / Кол. авт.: А.І. Комарова (кер.) та ін.; Редкол.: А.І. Комарова, В.М. Князєв, М.І. Пірен, В.П. Тронь та ін. Київ : НДІ «Проблеми людини», 1999. 605 с.

6. Європейський Союз, Генеральна дирекція з питань розширення, Принципи надання ЄС підтримки ГО у країнах розширення (2014–2020 рр.). Дата звернення: 3.10.2021. URL: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/civil_society/doc_guidelines_cs_support.pdf.

7. Іртищева І. О. Громадські організації – важливий елемент реалізації соціальних проектів для сільської молоді / І. О. Іртищева, О. С. Біліченко // Агросвіт. 2012. № 14. С. 6 – 9.

8. Київ затвердив програму «Соціальне партнерство» на 2019-2021 роки. Дата звернення: 3.10.2021. URL: https://kyivcity.gov.ua/news/kiv_zatverdiv_programu_sotsialne_partnerstvo_na_2019-2021_roki/.

9. Кобзарев О. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Фандрейзинг / О. Кобзарев / Асоціація міст України. Київ : ТОВ «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 84 с.

10. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відом. Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

11. Кремень В. Україна: шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації / Кремень В., Ткаченко В. Розділ III. Глава I. Становлення громадянського суспільства. Київ : б.в., 1998. 464 с.

12. Молодь за здоровий спосіб життя : щоріч. доп. Президенту України, Верхов. Раді України, Каб. Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2009 р.) / Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, Держ. ін-т розв. сім'ї та молоді; [редкол.: Н.Ф. Романова (голова) та ін.]. Київ : СПД Крячун Ю.В., 2010. 156 с.

13. Науково-практичне забезпечення розвитку та співробітництва об'єднаних територіальних громад: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, м. Дніпро, 30 жовтня 30 листопада 2017 р. / за заг. ред. Ю.П. Шарова. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2017. URL: <http://dridu.dp.ua/konf/>

14. Нижник Н. Соціальне партнерство як виклик сьогодення // Політичний менеджмент / Нижник Н., Дубенко С., Пашко Л. 2009. № 2 (11). С. 46-54.

15. Ночвай В. Роль громадських організацій в інноваційній політиці, трансфері знань та євроінтеграційних процесах / Володимир Ночвай, Олександр Федосєєв // Агенція Європейських інновацій. 2018 р. 20 травня. URL: <https://aei.org.ua/1544/>.

16. Парсонс Т. Система сучасних спільнот / Т. Парсонс ; пер. Л.А. Седова. – Київ : Наукова думка, 1998. – 266 с.
17. Примірний Статут територіальної громади, Дата звернення: 07.11.2022. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/09/Primirniy-Statut-teritorialnoyi-gromadi.pdf>
18. Про доступ до публічної інформації : закон України від 13.01.2011 // Відом. Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст. 314.
19. Про затвердження міської цільової програми «Соціальне партнерство» на 2019 – 2021 роки : рішення Київської міської ради від 28 лютого 2019 року № 165/6821. – Дата звернення: 12.11.2021. URL: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/DB1AF70CD24CF5FBC22583CC006E03F2?OpenDocument.
20. Про звернення громадян : закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР // Відом. Верховної Ради України. 1996. № 47. Ст. 256.
21. Про місцеве самоврядування в Україні : закон України від 21 травня 1997 р. № 280 // Відомості Верховної Ради. 1997. № 24. Ст. 170.
22. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/67-2018-%D1%80>.
23. Розвиток партнерства між місцевою владою та недержавним сектором у сфері надання громадських послуг : монографія / За ред. Ю.П. Лебединського; кол. авт. : О.В. Берданова, В.М. Вакуленко, М.Д. Василенко та ін. Ужгород : ПАТЕНТ, 2003. 192 с.
24. Статут територіальної громади міста, Дата звернення: 07.11.2022. URL: <https://dniprorada.gov.ua/uk/page/statut-teritorialnoi-gromadi-mista>
25. Сутність соціального партнерства та його роль у функціонуванні ринкової економіки. Дата звернення: 12.10.2021. URL: https://pidruchniki.com/11990219/ekonomika/sotsialne_partnerstvo.
26. Тимошенко Н.В. Спиратись на громаду / Н.В. Тимошенко // Вісник Інституту сільського розвитку. 2013. №3 (4). С. 24 – 26.

27.Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти : монографія / С. М. Серьогін, Ю. П. Шаров, Є. І. Бородін, Н. Т. Гончарук [та ін.] ; за заг. та наук. ред. С. М. Серьогіна, Ю. П. Шарова. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2016. 278 с.

28.Участь громадськості в процесі прийняття рішень: Огляд стандартів та практик у країнах – членах Ради Європи // ГО «Агенція Європейських Інновацій»за підтримки ЄС та МФ «Відродження». 2017. URL: http://ecnl.org/wp-content/uploads/2016/08/Overview-of-participation-standards_Ukr.pdf.

29.Цифровізація - один з головних пріоритетів держстратегії регіонального розвитку, Дата звернення: 06.11.2022. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/cyfrovizaciya-odyn-z-golovnyh-prioritytetiv-derzhstrategiyi-regionalnogo-rozvytku>

30.Чикаренко І. А. Формування системи управління інноваційним розвитком територіальних громад : монографія / І. А. Чикаренко. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2014. 338 с.

31.Шаров Ю. П. Потенціал та інструменти співробітництва спроможних громад в умовах децентралізації / Ю. П. Шаров // Аспекти публічного управління. Д. : ДРІДУ НАДУ. 2015. № 4 (18). С. 102 – 111.

32.Шаров Ю. П. Проектний підхід в управлінні розвитком та співробітництвом укрупнених територіальних громад / Ю. П. Шаров, Д. Г. Безуглий // Державне управління та місцеве самоврядування : збірн. наук. пр. Д. : ДРІДУ НАДУ. 2015. С. 71 – 79.

33.Шлях до ЄС. Що має зробити Україна, щоби почати переговори про членство. Дата звернення: 23.11.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/08/22/7145358/>

34.Шлях до розвитку співпраці громадських організацій та місцевого самоврядування : навч.-метод. брошура // Проект «Створення мережі НУО в Західній Україні, що працюють у сфері децентралізації», 2019. Дата звернення: 11.10.2021. URL: https://ngonetworking.org/wp-content/uploads/2019/03/1.5_-1.6-broshura_A5_all.pdf.

ДОДАТКИ

Додаток А

Оголошення про проведення конкурсного відбору

Дніпровська районна в місті Києві державна адміністрація

(Організатор конкурсного відбору)

Відповідно до Порядку відбору громадських організацій для надання фінансової підтримки з бюджету міста Києва, затвердженого рішенням Київської міської ради від 19 квітня 2018 № 495/4559, повідомляє про початок проведення **конкурсного відбору громадських організацій** для надання фінансової підтримки з бюджету міста Києва у 2020 році.

До участі у конкурсному відборі допускаються громадські організації, які мають статус юридичної особи не менше, ніж один рік до дати оголошення конкурсного відбору, діяльність яких поширюється на територію міста Києва або району (районів) міста Києва.

Метою проведення конкурсного відбору є залучення громадських організацій до співпраці з виконавчим органом Київської міської ради (Київською міською державною адміністрацією), районними в місті Києві державними адміністраціями шляхом реалізації розроблених ними проектів, спрямованих на виконання завдань і заходів Стратегії розвитку міста Києва до 2025 року, затвердженої рішенням Київської міської ради від 15 грудня 2011 року N 824/7060 "Про затвердження Стратегії розвитку міста Києва до 2025 року", в частині підвищення рівня соціального захисту окремих категорій населення.

Конкурсні пропозиції подаються громадськими організаціями за такими пріоритетними напрямками:

1. Реабілітація та соціальний захист осіб з інвалідністю різних нозологій захворювань (крім осіб з вадами слуху та зору).
2. Реабілітація та адаптація осіб з вадами слуху та зору.
3. Проведення комплексної реабілітації та спеціалізованого консультування дітей та молоді з інвалідністю.
4. Реінтеграція людей груп ризику (осіб, які звільняються з місць позбавлення волі).
5. Соціальна реабілітація учасників антитерористичної операції, учасників бойових дій та їх сімей.
6. Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.
7. Соціальна адаптація дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.
8. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.
9. Соціальна реабілітація та залучення людей похилого віку до активної участі в суспільному житті міста.
10. Проведення роботи, спрямованої на патріотичне виховання молоді.
11. Абілітація, заходи із включення до місцевої спільноти, представництво інтересів, розумні пристосування для осіб з інтелектуальними порушеннями та членів їх сімей, які здійснюють опіку та догляд.
12. Надання інших соціальних послуг.

Для участі у конкурсному відборі громадські організації подають:

- 1) заявку на участь у конкурсному відборі встановленої форми;
- 2) копію статуту громадської організації;
- 3) копію рішення уповноваженого органу про внесення громадської організації до Реєстру неприбуткових установ та організацій;

- 4) копію витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань;
- 5) коротку інформацію про діяльність та досвід роботи громадської організації;
- 6) опис проекту за встановленою формою та кошторис витрат, необхідних для виконання проекту;
- 7) звіт про використання бюджетних коштів за попередній рік з відповідними підтверджуючими документами (для громадських організацій, які отримали бюджетні кошти у попередньому році).

Учасник конкурсного відбору може подавати одну або кілька конкурсних пропозицій у друкованій та/або електронній формі.

Документи, подані учасником конкурсного відбору, засвідчуються на кожній сторінці підписом керівника та скріплюються печаткою громадської організації.

Конкурсна пропозиція складається державною мовою. Строк подання конкурсних пропозицій - 30 днів з дня оголошення про проведення конкурсного відбору.

Приєм конкурсних пропозицій здійснюється Дніпровською районною в місті Києві державною адміністрацією за адресою: м. Київ, вул. Курнатовського, 7-а (*Управління праці та соціального захисту населення Дніпровської районної в місті Києві державної адміністрації, каб. №39*) (*понеділок-четвер з 9.00 до 17.00 год., п'ятниця з 9.00 до 13.00 год.*)

Додаток Б

Оголошення про проведення відкритого захисту конкурсних пропозицій, поданих громадськими організаціями для участі у конкурсному відборі громадських організацій для надання фінансової підтримки з бюджету міста Києва на реалізацію розроблених проектів у 2020 році

Відповідно до п. 26 Порядку відбору громадських організацій для надання фінансової підтримки з бюджету міста Києва, затвердженого рішенням Київської міської ради від 11 лютого 2016 року № 89/89 (в редакції рішення Київської міської ради від 19 квітня 2018 року № 495/4559), Дніпровська районна в місті Києві державна адміністрація повідомляє про проведення відкритого захисту конкурсних пропозицій, поданих громадськими організаціями для участі у конкурсному відборі громадських організацій для надання фінансової підтримки з бюджету міста Києва на реалізацію розроблених ними проектів у 2020 році.

Відкритий захист конкурсних пропозицій відбудеться 12 вересня 2019 року о 14.30 за адресою: м. Київ, бульвар Праці, 1/1, каб. 301.

До уваги! Громадяни, представники громадських організацій та засобів масової інформації, які бажають бути присутніми під час відкритого захисту проектів як спостерігачі, надають кандидатури для включення до списку учасників засідання до 11.00 12 вересня 2019 року на електронну адресу: DniprRUSZN@kmda.gov.ua

Додаток В

Додаток 6
до Порядку відбору громадських
організацій для надання фінансової
підтримки з бюджету міста Києва

Форма для визначення загального рейтингу конкурсних пропозицій

2020 рік

Конкурсна пропозиція	Громадська організація, яка подала конкурсну пропозицію	Середній бал (від більшого до меншого)
Виготовлення та монтаж літнього театру по вул. Курнатовського, 7-Б	Громадська організація «Київська організація інвалідів, пенсіонерів, учасників бойових дій «Ірида»	63.1
Навчання учасників АТО/ООС основам медіа грамотності, використання блогів та соціальних мереж	Благодійна організація «Благодійний фонд «Дніпровець. Успіх і розвиток»	56.1
Медико-соціальна допомога самотнім громадянам похилого віку, інвалідам та іншим вразливим групам населення	Дніпровська районна організація Товариства Червоного Хреста України в м. Києві	51.2
Розвиток молодих лідерів Дніпровського району	Громадська організація «Молодіжний центр Атлантичної Ради України»	48.2
Соціальна реабілітація та залучення людей похилого віку до активної участі в суспільному житті міста	Громадська організація «Дніпровська районна організація ветеранів України» м. Києва	35.8
«Повага та Захист героїв усіх поколінь»	Громадська організація «Організація інвалідів війни, збройних сил та учасників бойових дій у Дніпровському районі м. Києва»	34.8
Художня майстерня «Мужнє мистецтво»	Благодійна організація «Благодійний фонд «Карітас-Київ»	33.5
Заняття з фітнесу для батьків, які виховують дітей та молодь з інвалідністю	Благодійна організація «Благодійний фонд «Карітас-Київ»	28.2
Клуб літніх людей «Зітрігі любов'ю»	Благодійна організація «Благодійний фонд «Карітас-Київ»	19.5
Інклюзивна музично-театральна школа «Відчувай! Твори! Демонструй»	Благодійна організація «Благодійний фонд «Карітас-Київ»	19.2